

Transgenders – změna pohlaví a následné začlenění do společnosti

Bakalářská práce

Studijní program:

B1301 Geografie

Studijní obory:

Geografie se zaměřením na vzdělávání (dvouoborové)

Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání

Autor práce:

Šárka Kalvová

Vedoucí práce:

PhDr. Lenka Václavíková, Ph.D.

Katedra filosofie

Zadání bakalářské práce

Transgender – změna pohlaví a následné začlenění do společnosti

Jméno a příjmení: Šárka Kalvová
Osobní číslo: P17000311
Studijní program: B1301 Geografie
Studijní obory: Geografie se zaměřením na vzdělávání (dvouoborové)
Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
Zadávací katedra: Katedra filosofie
Akademický rok: 2018/2019

Zásady pro vypracování:

Cílem bakalářské práce je objasnit základní sociální kontext přeměny u transgenderových osob. V úvodu budou vysvětleny základní pojmy a teoretické koncepty v oblasti genderu a transgenderu. Studentka se bude zabývat situací transgender osob před případnou přeměnou a po ní. Zaměří se na sociální vztahy těchto lidí a jejich prožívání vzhledem k jejich složité životní situaci. Studentka bude pracovat jak s literaturou, tak s výsledky dostupných empirických výzkumů, především v oblasti psychologie a sociologie. Studentka bude pracovat samostatně, bude pravidelně konzultovat a řídit se metodickými pokyny vedoucí práce.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

CURRAN, D., J., RENZETTI, C., M., Ženy, muži a společnost, 1. vyd., Praha, Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0525-2.
STRYKER, S., WHITTLE S., The Transgender Studies Reader, New York, Taylor & Francis Ltd, 2006, ISBN: 9780415947091.
FIFKOVÁ, Hana a kol. 2008. Transsexualita a jiné poruchy identity. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1696-1.
FAFEJTA M. Úvod do sociologie pohlaví a sexuality. Větrovany: Jan Piskiewicz, 2004. ISBN 80-86768-06-6.
GAGNE, P., TEWKSBURY, R., MCGAUGHEY, D., 1997. Coming Out and Crossing Over: Identity Formation and Proclamation in a Transgender Community. Gender and Society, str. 11, 478-508.

Vedoucí práce: PhDr. Lenka Václavíková, Ph.D.
Katedra filosofie

Datum zadání práce: 1. dubna 2019
Předpokládaný termín odevzdání: 30. dubna 2020

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. David Václavík, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

20. května 2020

Šárka Kalvová

Transgenders – změna pohlaví a následné začlenění do společnosti

Anotace

Bakalářská práce se zabývá problematikou transsexuality a zapojení lidí z této menšiny do společnosti. Cílem této práce je upozornit na úskalí v životě lidí procházející změnou pohlaví a jak tyto překážky působí na jejich osobní i veřejný život. Rovněž se věnuje vymezení procesu změny pohlaví. Mimo jiné je v této práci věnována i část, která se zaměřuje na transsexualitu v historii a její pojetí v rámci identity a genderu. Závěr je věnován rozboru dvou výzkumů, které statisticky shrnují, jak se transsexuální osoby cítí v českém i evropském prostředí. Také potvrzují některé potíže, které jsou teoreticky probírána.

Klíčová slova

Gender, identita, transsexualita, společnost, diskriminace, změna pohlaví

Transgenders - Gender Change and Successive Integration into Society

Annotation

The bachelor thesis deals with the issue of transsexuality and the involvement of people from this group into society. The aim of this work is to draw attention to the problems in the lives of people undergoing gender change and how these problems affect their personal and public life. The work also describes the process of gender change. Among other things, this work focuses on transsexuality in history and its concept within identity and gender. The conclusion of the thesis is devoted to the analysis of two surveys, which statistically summarize how transsexual people feel in the Czech Republic and European environment. They also confirm some of the problems that are theoretically discussed.

Key Words

Gender, Identity, Transsexuality, Society, Discrimination, Sex change

Obsah

Seznam zkratk.....	8
Seznam tabulek.....	9
Úvod.....	10
1. Utváření identity.....	11
1.1 Gender.....	12
1.2 Sexuální identita.....	14
1.3 Homosexualita.....	15
2. Historie.....	16
3. Transsexualita.....	20
3.1 Definice transsexuality.....	20
3.2 Výskyt ve společnosti.....	21
3.3 Diagnostika.....	22
3.3.1 Diferenciální diagnostika.....	24
4. Fáze změny pohlaví.....	27
5. Transsexualita a právo.....	30
5.1 Transsexualita v mezinárodním právu.....	30
5.1.1 Právo na soukromý život.....	31
5.1.2 Právo na rodinný život a uzavření manželství.....	32
5.2 Transsexualita v českém právním řádu.....	33
5.2.1 Změna osobních údajů.....	34
5.2.2 Transsexualita a rodinné právo.....	35
6. Úskalí v životě transsexuála.....	39
6.1 Diskriminace.....	39
6.2 Rodinné a partnerské vztahy.....	42
6.3 Násilí a šikana.....	43
6.4 Média a sociální sítě.....	44
7. Transsexualita a sport.....	46
8. Výzkum transsexuality.....	49
Závěr.....	54
Seznam použité literatury.....	56

Seznam zkratk

EU	European Union (Evropská unie)
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
FRA	European Union Agency for Fundamental Rights (Agentura Evropské unie pro základní práva)
FtM	Female to Male
LGBT	Lesby, gayové, bisexuálové a transgender osoby
MtF	Male to Female
NOZ	Nový občanský zákoník
WHO	World Health Organization (Světová zdravotnická organizace)
WPAT	World Professional Association for Transgender Health (Světová profesionální organizace pro zdraví transgender osob)

Seznam tabulek

Tabulka 1 Počet transsexuálních pacientů v ČR 2010-2018 (ÚZIS, 2020)	22
--	----

Úvod

Transsexualita je aktuálně velmi řešené téma především v médiích. Nicméně mnoho lidí o této menšině nemá téměř žádné věrohodné informace a ty, které mají, jsou velmi často zkreslené zdroji, odkud pochází nebo jsou negativně zaměřené. Celé téma této práce se věnuje také pojmu gender a jak rozdílné je psychické a biologické vnímání sebe sama.

Cílem této práce je co nejvíce přiblížit transsexualitu a celý proces, který je spojený se změnou pohlaví. Dalším a velmi důležitým bodem této práce je zaměření na úskalí v životě transsexuálních osob a jaký mají vliv na průběh léčby a na stav po dokončení změny. Práce by také měla přinést informace širší veřejnosti o tomto tématu, aby lépe pochopila chování a projevy těchto lidí. Informace z této práce by měly přinést větší míru pochopení a také to, aby se lidé více zamýšleli nad chováním vůči těmto lidem a zmírnila se diskriminace vůči této menšině.

Bakalářská práce je členěna do několika kapitol, které obsahují informace o základní terminologii spojené s tímto tématem, historii spojené s transsexualitou, fázemi změny pohlaví a také úskalími se kterými se potýkají transsexuální osoby. Závěr práce se věnuje statistikám, které vznikly z výzkumů v rámci České republiky i Evropské unie. Zdrojem této práce mimo těchto výzkumů byla také odborná i autobiografická literatura. Pro přiblížení aktuální situace byly použity i některé internetové články, které se věnují této problematice.

1. Utváření identity

Pro přehlednost tématu celé práce je důležité si objasnit určitý okruh pojmů. V této kapitole nastíním, co je to identita, kdy se tvoří a jak je vázána na společenský kontext. V této kapitole budou také objasněny pojmy pohlaví a pohlavní identita.

Identita se u každého jedince tvoří v období dospívání, tedy mezi 11. a 20. – 22. rokem života. Identita, v českém překladu totožnost, se dá podle Říčana pojmout několika způsoby. Například kým jsem podle svého nejhlubšího přesvědčení, nebo kdo jsem a pro co chci žít. Hledání identity znamená rozejít se s názory a postoji, které jsme si osvojili v dětství a přezkoumat, co opravdu chci a čemu chci věřit. V tomto období je jedinec vystaven velkému tlaku, protože se musí vypořádat s několika aspekty, které na něj působí vnitřně i z vnějšku (rodiče a vrstevníci) (ŘÍČAN, P., 2013, s. 278–280). Podle Kerna a kolektivu autorů spočívá hledání vlastní identity nejen v kontaktu sám se sebou, ale i v kontaktu s druhými a ve zpětných vazbách. Tento proces začíná v raném dětství a můžeme ho vnímat jako problém i v dospělosti (KERN, H., 2006, s. 183).

Nejen v kontextu transsexuality a změnou pohlaví úzce souvisí s identitou právě i pojem pohlaví. Pohlaví je pojem, který je převzatý z anglického slova sex (z lat. sexus – pohlaví). Tento pojem je spojený s intimitou, důvěrou vztahů a pohlavním životem. O tom, jaké bude mít jedinec pohlaví, rozhodují pohlavní chromozomy. Muži mají pohlavní chromozomy XY a ženy XX. Tento vývoj, který rozhoduje o pohlaví jedince, probíhá v šestém týdnu vývoje embrya a nazývá se pohlavní diferenciací. Pohlavní diferenciací je založena na biologickém procesu, ale již nedokáže pracovat s psychickou stránkou jedince (RENZETTI, C., M., 1999, s. 62). Na psychickou stránku je nahlíženo skrze gender. Genderová studia se zabývají mimo jiné i rozdílem mezi pohlavími, která jsou způsobena také genderovými stereotypy a do určité míry se snaží na tyto rozdíly upozorňovat a zmírňovat je. Například rozdíly v osobnostech, riskování, fyzických schopnostech apod. Podle knihy Richarda A. Lippi bylo dokázáno, že muži jsou více agresivní a zručnější než ženy, a naopak ženy jsou více svědomité, příjemné a mají větší sebekontrolu (LIPPA, R., 2005, s. 35 – 44). Dnes už víme, že ne vždy toto může platit.

Tyto dva pojmy je důležité znát, aby byl pochopitelný i pojem pohlavní identita a dalo se rozeznat, jaký je rozdíl mezi biologickým a psychickým vnímáním sebe sama nebo svého

těla. Baštecká a Goldmann ve své knize definují pohlavní identitu pomocí tří ukazatelů, kterými jsou zaprvé biologické pohlaví, druhým ukazatelem je psychosexuální role a třetí je mapa lásky (BAŠTECKÁ, B. a GOLDMANN, P., 2001, s. 150). Biologickému pohlaví zde připisují především funkci, na kterou jsou vázány rodiče při výběru jména pro své potomky, a myslí na něj většinou dříve, než se dítě narodí. Psychosexuální role je zde synonymum pro gender a tedy vypovídá o tom, *jak se dítě s biologickým pohlavím chlapce či dívky v dané kultuře jako chlapec či dívka chová a jak se k nim jako takovým vztahuje okolí*. Mapa lásky podle těchto dvou autorů znamená individuální prožívání sebe jako sexuální bytosti (BAŠTECKÁ, B. a GOLDMANN, P., 2001, s. 150). Dnes je někdy označována pohlavní identita právě zmíněným pojmem gender, aby vyjádřila, že biologická rozdílnost pohlaví sama o sobě nic nevypovídá (to se velmi často objevuje u transsexuálů). Pohlavní identita se tvoří již od narození. Již ve dvou letech má většina dětí povědomí o své rodové (gender) příslušnosti. V 5–6 letech si ale začínají teprve uvědomovat, že gender se nemění a že rozdíl mezi dívkami a chlapci je dán i anatomicky (BAŠTECKÁ, B. a GOLDMANN, P., 2001, s. 151).

1.1 Gender

Gender se dá vysvětlit z mnoha úhlů. Jandourek uvádí, že pokud jde o sociální učení, tak lidé se nerodí jako muži nebo ženy, ale musí se naučit jednat jako muž nebo žena. S tímto procesem je spojena nejen verbální komunikace od rodičů a okolí, ale také neverbální projevy neboli činy, které přichází primárně ze strany rodičů. Děti jsou navlékány do barevného oblečení podle toho, zda je to holka nebo kluk. Stejně tak se pohlíží na pořizování hraček a také přístupu k chování. Holčičkám jsou předkládány panenky a prostředky, jak se naučit vařit, žehlit apod., zatímco chlapcům jsou pořizována autíčka, vojáci, a jsou nabádáni, aby nebrečeli, protože to přece kluci nedělají (JANDOUREK, J., 2009, s. 110). Gender je rodová identita člověka nezávislá na pohlaví a sexuální orientaci (TRANSPARENT, 2020). Podle Sandry Bem existují tři optická skla kultury, která mají vliv na vývoj genderu u jednotlivců v rámci společenského kontextu. Bem své zkoumání prováděla ve Spojených státech, ale optická skla lze nasadit i na většinu zemí západní kultury. V těchto kulturách lze pozorovat tři optická skla: genderová polarizace, androcentrismus a biologický esencialismus. První zmíněné optické sklo – genderová polarizace je myšleno tak, že muži a ženy jsou považováni za bytostně odlišné, a tyto

odlišnosti jsou jedním z principů společenského uspořádání. Termín androcentrismus Bem vysvětluje tak, že muži jsou normou ženám, a vůči tomuto jsou ženy i poměřovány. Poslední, biologický esencialismus, slouží mimo jiné i k racionalizaci předchozích dvou optik tím, že je vysvětluje jako přirozený a nutný produkt biologických rozdílů mezi pohlavími (RENZETTI, C., M., 1999, s. 103). Fafejta ve své knize o genderu mluví jako sociálním konstrukt, který lze měnit. Počet genderů je dán sociálně a teoreticky by jim mohlo být nekonečně mnoho. Gender tedy není závazný ani pevný, ale je tvořen pouze na základě norem (FAFEJTA, M., 2004, s. 30-31).

Podle Giddense je zásadní rozdíl mezi pohlavím a genderem v chápání rozdílnosti mezi biologickými a psychologickými, sociálními a kulturními rozdíly mezi ženami a muži. *Gender se vztahuje k sociálně konstruovaným pojetím maskulinity a femininity a není nezbytně přímým produktem biologického pohlaví* (GIDDENS, A., 2013, s. 554).

Nyní se podíváme na biologické rozdíly mezi pohlavími a čím jsou způsobeny. Pohlavní diference se tvoří již brzy po početí. Obvykle se jedinec rodí s třiatváceti páry chromozomů, které předává matka i otec. Jeden pár chromozomu se označuje jako pohlavní chromozomy, které ovlivňují, zda se z vajíčka vyvine plod mužský nebo ženský. Mužsky pohlavní chromozom se skládá z chromozomů XY a ženský se skládá z XX chromozomů. Matka vždy předává chromozom X, a tak záleží, jakou genetickou výbavu předá otec. Pohlavní diference začíná v 6. týdnu embrya, do té doby jsou tzv. pohlavně bipotenciální (anatomicky identická). Během těchto 6 týdnů se v těle plodu tvoří „indiferentní gonády“ a dvě sady tubic, jedna ženská (Müllerův vývod) a jedna mužská (Wolffův vývod). Podle vědců existuje maskuliní gen SRY, který je zřejmě jedna z příčin, že se indiferentní gonáda přetváří na mužská varlata a ta poté začnou produkovat androgeny (MIS a testosteron) a ty dále spouštějí další hormonální pochody, které umožňují vývoj mužského plodu (RENZETTI, C., M., 1999, s. 62–64). Biologický vývoj vysvětlený výše ukazuje, že do 6. týdne těhotenství se plody vyvíjejí stejně, ale poté dochází k diferenciaci. Otázkou zůstává, zda jsou tyto jevy neměnné a tvoří osobnostní rozdíly mezi ženami a muži.

1.2 Sexuální identita

S pojmy výše vypsány také úzce souvisí i pojem sexualita a sexuální identita. Nejdříve se zaměříme na sexualitu jako takovou. Sexualita je jedna ze základních potřeb člověka a zajišťuje reprodukci lidského rodu, a dále se promítá do sexuálního chování. *Sexualita má rovněž 3 zákl. složky: 1. sexuální identifikaci (včetně osvojení sexuální role); 2. sexuální orientaci (zaměření na eroticky preferovaný objekt); 3. sexuální reakci a chování* (BUREŠOVÁ, A., 2017).

První složkou je sexuální identita. Stejně jako jsem výše vysvětlila pohlavní a genderovou identitu, tak vysvětlím i sexuální, která je s předchozími pojmy propojena. Spíše z historického hlediska, který dnes už není příliš aktuální, se na sexuální identitu můžeme dívat skrze Freuda a Oidipovskou fázi. V této fázi vývoje dochází u jedince k *potlačení erotických pocitů vůči matce a přijetí otce jako nadřazené bytosti, a tím se chlapec identifikuje s otcem a uvědomuje si svou mužskou identitu. Dochází k tomu, že se chlapec vzdává lásky k matce na základě vědomého strachu z toho, že bude otcem vykastrován. Dívky naproti tomu údajně "závidí" chlapcům penis, protože takový viditelný orgán nemají. Matka má v očích malé holčičky menší cenu, protože ani ona nemá penis a není schopna jí ho poskytnout. Když se děvče nakonec ztotožní s matkou, přebírá její submisivní postoj jako "druhou nejlepší" možnost.* Existují i jiné studie, ale většinou vycházejí z psychoanalytických forem zkoumání, stejně jako u Freuda. Například teorie Nancy Chodorowové je postavena na opačném principu než u Freuda. Podle ní jsou muži ti, kterým něco chybí, a to citová vazba na matku. *Chlapci získávají vědomí vlastního "já" prostřednictvím radikálnějšího odmítnutí původní úzké vazby na matku. Své chápání mužství si vytvářejí na podkladě toho, co není ženské* (GIDDENS, A., 1999). K tomuto tématu patří pojem heteronormativita. Heteronormativita je něco, co předpokládá, že být heterosexuální je normální a tvoří to zároveň společenskou normu. Společnost a její členové tedy předpokládají, že být homosexuální není správné a vidí v této sexuální orientaci odchylku od normy (WEINGER, E., 2019).

1.3 Homosexualita

Sexuální orientace je celoživotní, neměnný a nositelem nezvolený stav, kdy u jedince převažují erotické a citové preference osob daného pohlaví. U většiny jedinců všech společností se setkáváme spíše s heterosexuální¹, méně početní jsou jedinci s homosexuální orientací² (WEISS, P., 2010, s. 107).

Další definici homosexuality uvádí A. Giddens – homosexualita je zaměření sexuálních aktivit a citů vůči osobám stejného pohlaví (GIDDENS, A., 2013, s. 981). Homosexualita je velmi vázána na transgender populaci. Jak již bylo zmíněno, tak sexuální orientace je biologicky daná a neměnná. Pokud je tedy transsexuální jedinec před zahájením proměny heterosexuální, tak po jejím dokončení bude ve většině případů homosexuální a naopak.

---

¹ Náklonnost k osobám opačného pohlaví.

² Odhady se pohybují mezi 1 – 10 %

2. Historie

V dnešní době diskuze o homosexualitě nebo transsexualitě většinou směřují k nenávisti nebo výsměchu. Pojmy jako homosexualita byly známy již dříve, ale záleželo, v jakém kontextu doby a kultury se vyskytovaly. Bohužel vlivem kolonizátorů a šířením evropských náboženství většina komunit s těmito tradicemi buď úplně zmizela, nebo byla přeúčena k obrazu kolonizátorů. Stále se ale naleznou jedinci, kteří tyto tradice dodržují, ale ne vždy se setkají s kladnou odezvou svého okolí (např. kmen Chumash³). Nejen na americkém kontinentu se našly v historii zmínky o transsexuálech nebo o cross dressingu (např. komunita Hidžra v Indii⁴). Historie je plná těchto lidí, ale ne vždy se dostali do pozornosti historiků. Zmiňuji se zde konkrétně o transsexuálech cross dressingu nebo homosexualitě, ale v historii tyto pojmy nebyly známy, alespoň v té nejzazší. Samozřejmě, co se týče tolerance k těmto lidem v minulosti, souvisí jednoznačně se sociálním kontextem a také s tím, na jaké pozici se dotyční pohybovali. Tato kapitola nabízí několik příkladů, jak mohly vypadat některé události v historii ve spojení s transsexualitou.

První zmínka, kterou bych otevřela historii transkomunity, je ze starého Egypta. V této době se objevila královna Hatšepsovet (Hatšepsut), která převzala vládnutí svého nezletilého syna. Přivlastnila si mužské oslovení faraon a také na veřejnosti vystupovala s obřadním vousem a v mužském oblečení. V tomto případě se dá spíše mluvit o vstoupení do jiné role kvůli mocenskému postavení. Když se dostal po její smrti její syn Thutmose III. k moci, všechny zmínky o její vládě se snažil vymazat z historie. Zachovalo se jen pár soch, které zobrazují ženského faraona, jak byla také označována, s mužským vousem. Můžeme to považovat za projev cross dressingu již v době starého Egypta. Během její vlády Egypt vzkvétal, ale po její smrti už takového uznání nedosáhla. Paradoxně dnes má Hatšepsut i svůj chrám na břehu Nilu. (FEINBERG, L., 2000, s. 65)

Také amazonky měly své uznání a úctu od lidí svého kmene. Chránily celé vesnice a muži je doma vítali s otevřenou náručí. Tyto bojovnice nosily údajně oboustranné sekyry, které

---

³ Jeden z původních kmenů obyvatel Amerického kontinentu (SCHMIDT R., a B. VOSS, 2000).

⁴ Lidé v této komunitě podstupují dobrovolnou kastraci a mají silné transsexuální sklony. Léčbu si většinou, ale nemohou dovolit. Tato komunita je na úplném dně indické společnosti (MARKOVÁ, D., 2001).

jsou považovány za komplex obou pohlaví. Mimo jiné u spousty kmenů nebo národů bylo velkou úctou během rituálů a slavností, že muži nosili ženské róby. Nebo prostě muži žili v ženských rolích, většinou z nějakého náboženského důvodu. Byli to šamani nebo kněží a tito lidé měli naopak úplný respekt a všichni ostatní k nim vzhlíželi. Zmínky o transsexuálních kněžkách se objevují například v Koreji spojené s tradicí mudang, která měla za cíl propojení obou pohlaví, aby se dosáhlo duchovní dokonalosti. Obdobné rituály a tradice spojené s vírou se objevují také v Číně, kteří se nazývali Shih – niang nebo v Africe, kde měli výrazy pro Ft – agule i pro MtF – okule. Transprvky jsou dodnes součástí náboženských obřadů v západní Africe a cross dressing se objevuje v rituálech v Brazílii či na Haiti. Tyto tradice také souvisí s uspořádáním celého kmene. (FEINBERG, L., 2000, s. 58) Ve většině kmenů dříve převládala matriarchát, a proto se k ženám vzhlíželo s větší úctou a také k mužům, kteří se za ženy převlékali. Evropští kolonizátoři členy domorodých kmenů v Americe nazývali berdache. Bylo to označení pro lidi, kteří nesplňovali klasické pojetí ženy nebo muže z jejich pohledu. Z druhé strany domorodci, kteří tento termín neměli a nemají v oblibě, se nazývali Two Spirit (Dvojitý duch). Byli to muži oblečení v ženských šatech. Svými členy kmene byli velmi uznávaní a vytvářeli jakési propojení nejen obou pohlaví, ale také s nadpřirozenem. Byli tedy u většiny náboženských i magických rituálů kmene. Evropané, kteří dobývali Ameriku, v nich viděli pouze hermafrodity nebo homosexuály, a tak je nelítostně masakrovali. (FEINBERG, L., 2000, s. 33-37)

Starověké řecké báje vypráví o Heraklésovi, který uposlechl věštbu a dobrovolně odešel do otroctví ke královně Omfalé. U ovdovělé královny byl nucen nosit ženské oblečení a vykonávat ženské práce, a naopak královna chodila v jeho lví kůži a nosila jeho kyj a luk. V tomto případě to mělo být trestem, že se muž oblékal do ženských šatů (PETIŠKA, E., s. 69). Další spojení s transkunitou je skrze boha Diónisa a jeho druhé narození. Dionýs byl stvořen jako muž, ale až do své dospělosti žil jako dívka (SIOBHAN, 2017). V roce 342 Konstantin zavedl křesťanství jako státní náboženství. S tím přišla i další omezení pro „translidy“. Zákony se ještě více zpřísnily a nejvyšší trest (trest smrti v plamenech) měl postihnout každého, kdo opustil své vlastní pohlaví. (FEINBERG, L., 2000, s. 75) Tyto zákony proti translidům, gayům i lesbičkám daly základ pro římské zákonodárství, které se stalo později východním pro světská i náboženská práva v Evropě. (FEINBERG, L., 2000, s. 76)

Hebrejské zákony zakazovaly židovským mužům používat make-up, nosit výrazně barevné oblečení, a dokonce se i holit. V této době židovská společnost přecházela k patriarchátu díky hromadění majetku mužskými členy rodin. (FEINBERG, L., 2000, s. 60-63). V Páté Knize Mojžíšově se píše „Žádné odění zdatného muže by nemělo být oblečeno ženě, ani by neměl zdatný muž nosit přehoz ženy, kdokoli totiž tyto věci dělá, je něčím odporným Jehovovi, tvému Bohu.“ (Svědkové Jehovovi, 2019). V této době tedy už nebylo tak přívětivé klima pro lidi, které bychom dnes zařadili do transkomunity. Po uvedení zákonů ve svatých knihách se rozběhl hon na lidi z této komunity. Církev se velmi často stavěla proti zvykům, které přežívaly z období Antiky, a zakazovala jejich pořádání. Nejen v hebrejské společnosti docházelo k potlačení matriarchální společnosti, a tudíž i striktnímu vymezení mezi pohlavím. Tento osud se týkal téměř všech společenstev po celém světě. Paradoxem k těmto všem událostem byly kanonizace ženských světic, které celý svůj duchovní život nosily mužské šaty a někdy i vousy a vystupovaly na veřejnosti jako muži. K těmto svatým patří například Pelagia, Margarita, Athanasia (Alexandria) a Eugenia. (FEINBERG, L., 2000, s. 79) Ve středověku můžeme za zástupce této komunity považovat Johanku z Arku, která nejen, že bojovala úspěšně ve válce mezi Francií a Anglií, ale také stála v čele rolnické armády, která ohrožovala mužskou francouzskou šlechtu. Její oblékání do mužských šatů a krátké vlasy bylo jen další podnět k tomu, aby ji šlechta odsunula z vlivu na vnitřní politiku Francie.

Do 16. století patřilo převlékání za opačné pohlaví ke všem městským slavnostem, které se pojily se starodávnými zvyky. Tyto slavnosti velmi často pořádaly mužské spolky. Tyto spolky nesly například název Páni špatné vlády a uvnitř této skupiny používali oslovení princezna, Madam nebo Matka (FEINBERG, L., 2000, s. 87). V 18. století se zase objevila mužská skupina nazývaná „Irský bílý chlapci“. Tato skupina chlapců se oblékala do bílých ženských pláštěnek, považovala se za víly a bojovala za spravedlnost pro chudé. V 19. století se objevila skupina mužů, kteří se označovali za Rebeccu a její dcery. Byli to muži oblečení v ženských šatech, kteří bojovali za svobodná práva. V tomto období se tedy cross-gender skupiny podílely na i na tvoření dějin a byly za to uznávány zbylými obyvateli (FEINBERG, L., 2000 s. 85 a 87).

V roce 1914 byla na Kubě zatčena žena v mužských kalhotách. Luisa Capetillová se nikdy nevdala, měla 3 děti, byla to portorická odborářka a feministka. Dodnes se o ní zmiňuje jedna lidová píseň (FEINBERG, L., 2000, s. 91). Mnoho žen a slečen nejen ve 20. století

žilo celý život s tajemstvím, že jsou muži. Například Josephin Montgomeryová byla odhalena, že není žena, až vězeňskou službou v roce 1950. Adel Bestová strávila jako žena 45 let a mezitím se stihla i třikrát vdát. Na přelomu 19. a 20. století žila také žena jménem Lili Elbe⁵. Tato malířka se narodila jako Einar Wegener a byla jedna z prvních, která podstoupila operativní změnu pohlaví. V celém procesu ji pomáhal doktor Magnus Hirschfeld. Při posledním (šestém) zákroku, kdy ji byla transplantována děloha, zemřela, protože její tělo vloženou dělohu nepřijalo. (LAMB, B., 2019)

Transkomunita prošla během celé historie mnoha změnami. Členové této komunity zažili období respektu, ale i nenávisti a pronásledování. Spíše ta negativní část z historie se přenesla do dnešní doby, která buď vůbec nepřipouští zapojení členů této komunity do společnosti nebo je přinejmenším odsouvá na její dno. Jsou ale i tací jedinci, kteří bojují za místo ve společnosti a snaží se je vybojovat i pro ostatní členy transkomunity.

---

⁵ Tuto historickou postavu proslavil především román „Dánská dívka“.

3. Transsexualita

Transsexualitu bychom mohli charakterizovat pocitem, že člověk žije ve špatném těle. Někdy se uvádí, že transsexualita není dostatečný výraz pro pocit sounáležitosti s opačným pohlavím, a proto někteří jedinci používají pojem transgender, tedy doslova překročení hranic vrozeného pohlaví. Transgender je ale také pojem, kterým se označují všichni jedinci ze skupiny „trans“, tedy transsexuálové, transvestity, queer a nebinární osoby (FEINBERG, L., 2000, s. 169). Ke konkrétní definici, která se vztahuje k léčbě této poruchy identity, bude zmíněno v podkapitole níže.

3.1 Definice transsexuality

Jak bylo zmíněno výše, tak transsexualita je nějak definována. Z knihy Hany Fífkové vyplývá několik definic, které diagnostikují pacienta jako transsexuálního. Jedna z definic je podle Meyera, který říká, že pacient musí vykazovat pocit nevhodnosti nebo nepřiměřenosti anatomicky dané pohlavní role, víru, že změna role povede ke zlepšení, výběr sexuálních partnerů téhož anatomického pohlaví a chápání sama sebe jako heterosexuála a v poslední řadě touha po chirurgické změně pohlaví. Dalším zjištěním je, že klient by se měl již od dětství identifikovat s opačným pohlavím a chovat se tak. Další definice se opírají především o to, že transsexualita je rozepře mezi psychickým a biologickým chápáním své identity. *Transsexuálové mají jednoznačné chromozomální pohlaví a netrpí ani žádným dosud identifikovaným tělesným (chromozomálním) onemocněním. Cítí se chyceni ve falešném těle a pudově pociťují silnou touhu po změně pohlaví. Transsexualita je podle oficiálně platné Mezinárodní klasifikace nemocí (ICD 10) vedena pod diagnózou F 64.0 a je definována jako stav jedince, který si přeje žít a být akceptován jako příslušník opačného pohlaví. Obvyklý je zde pocit nespokojenosti s vlastním anatomickým pohlavím nebo pocit jeho nevhodnosti a přání hormonálního léčení a chirurgického zásahu, aby jeho/její tělo odpovídalo (pokud možno) preferovanému pohlaví. Transsexuální identita by měla trvat alespoň dva roky - nesmí být projevem duševní poruchy (zejména schizofrenie) ani nesmí být sdružena s intersexuální, genetickou nebo chromozomální abnormalitou* (FIFKOVÁ, H., 2002, s. 17). Zajímavé je, že definice

se opírá také o subjektivní názory, jako je třeba přání klienta. Definici, která je dána ICD 10⁶, je z roku 1994, kdy vzešla tato publikace do platnosti (WHO, 2016). V těchto letech se brala transsexualita jako porucha pohlavní identity, ale možná se v následující revizi již nemusí vůbec ukázat v této skupině poruch a společnost ji přijme jako něco běžného. Transsexualitu si také mnoho lidí mohou plést s transvestitismem. Je ale důležité rozlišovat tyto dvě označení. Pokud jde o transvestitismus, tak dotyčná osoba nemusí mít nutně za cíl stát se někým jiným prostřednictvím terapie nebo operace. Tyto osoby „hrají“ pouze dočasnou roli, která jim vyhovuje po určitou dobu, ale ve většině případů se vrací ke svému biologickému pohlaví, se kterým žijí v běžném životě. Naopak transsexuálové svou roli nepředstírají a touží být tím, kým se ztotožňují uvnitř sebe sama (STRYKER, S., WHITTLE S., 2006, s. 96).

3.2 Výskyt ve společnosti

V souvislosti s transsexuální menšinou neexistují žádné přesné evidence o počtech jedinců, kteří mají tuto poruchu identity. To je způsobeno především tím, že ne každý transsexuál vyhledává lékařskou pomoc (WEISS, P., 2010, s. 441). V České republice, ale i ve střední Evropě je dosud nevysvětleným jevem fakt, že převažují FtM⁷ jedinci. Převažují dokonce v poměru 5:1 k pacientům MtF⁸. Po roce 1989, a to konkrétně v letech 2005 a 2006, byla v ČR zřízena dvě sexuologická pracoviště, která se specializují na transsexuální jedince. Zajišťují léčbu nejen pro klienty z Prahy a okolí, ale i pro celé území ČR. Po změně režimu v České republice v roce 1989 došlo k nárůstu transsexuálních pacientů, a to bylo způsobeno především informovaností široké veřejnosti o sexuálních problémech a možnostech jejich řešení (WEISS, P., 2010, s. 442). Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR poskytuje informace o počtech těchto pacientů mezi roky 2010 až 2018. Z tabulky uvedené níže můžeme vidět i v dnešní době velký nárůst pacientů v období 8 let. Počet pacientů se zvedl téměř o polovinu (ÚZIS, 2020). Zvýšený výskyt ve společnosti je

---

⁶ ICD 10 – anglická zkratka pro Mezinárodní klasifikaci nemocí (MKN) a číslo 10 označuje číslo revize.

⁷ Female to Male – změna z ženy na muže

⁸ Male to Female – změna z muže na ženu

způsoben také vlivem volnější demokracie a osvěti a ne kvůli tomu, že v minulosti se těchto lidí rodilo méně.

Tabulka 1 Počet transsexuálních pacientů v ČR 2010-2018 (ÚZIS, 2020)

2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
počet pacientů	počet pacientů	počet pacientů	počet pacientů	počet pacientů	počet pacientů	počet pacientů	počet pacientů	počet pacientů
65	62	78	78	85	101	128	119	111

3.3 Diagnostika

Klinická definice transsexuality je určena podle tzv. sad charakteristik. Zahrnují víru, že dotyčný je příslušník opačného pohlaví, vystupuje v roli opačného pohlaví, má odpor k vlastním genitáliím a přeje si, aby došlo k operativní změně pohlaví. Během diagnostiky si také každý jedinec musí projít tzv. RLT (Real Life Test neboli zkouška opravdového života). V tomto období jedinec žije v opačné roli ve všech oblastech svého života a to, jak se dokáže adaptovat v této roli, je důležité pro terapii, ale i pro potvrzení diagnózy (FIFKOVÁ, H., 2002, s. 43).

Z hlediska psychologie je zaměřeno na to, jak se tito jedinci odlišují od zbytku populace a srovnávají se s populační normou. Porucha sexuální identifikace je velkým hybatelem v životě tohoto jedince a někdy i v podstatné míře ovlivňuje vývoj osobnosti a vztahů s okolím, který dotyčný má. Jako nejúčinnější metoda se bere anamnestický rozhovor. Při diagnostice tímto způsobem se směřují otázky především na oblasti preference hraček a her v předškolním věku. Velmi často se transsexuálních jedinců objevuje, že již v tomto věku si hráli spíše s hračkami příslušné druhému pohlaví. Nutno podotknout, že tato metoda se doporučuje jako doplňková, protože dítě, které není v prostředí fixující si chlapecké či dívčí herní stereotypy, neznamená, že trpí poruchou pohlavní identity. Další oblastí je preference oděvu. Transsexuálové většinou odmítají v raném věku oblečení, které přísluší jejich biologickému pohlaví. U FtM jedinců v raném dětství probíhá odmítnutí sukňe nebo šatů i za cenu konfliktu se svými rodiči. Jedinci, kteří prochází MtF pociťují někdy při převlékání také vzrušení. Tento jev se nazývá transvestitismus dvojí role, kdy se na sebe dotyčný dívá převlečený v oblečení druhého pohlaví do zrcadla a pociťuje vzrušení nebo dochází i k masturbaci. Tento jev se objevuje spíše u přeměny MtF a FtM se tento jev

téměř nevyskytuje. Dalším aspektem je odmítání primárních i sekundárních pohlavních znaků a jiných biologických znaků dospívání. Osoby, které jsou transsexuální, nepřijímají své tělo. Transsexuálové, kteří přechází z ženy na muže, mají odpor k prsům nebo k menstruaci. U větších prosou si transsexuálové stahují hrudník bandážemi nebo nosí volné oblečení. Velmi často se to má vliv na aktivity, které provádí (např. se vyhýbají koupání na veřejnosti nebo prohlídkám u lékaře). Naopak u změny MtF jedinec odmítá maskulinní znaky jako je růst vousů, erekce nebo ejakulace a snaží se je potlačovat. Tranzice z muže na ženu je často doprovázena pokusem o zakrytí těchto znaků (např. důkladnou depilací nebo i líčením). Jedním z dalších aspektů jsou neurotické sny a denní snění, kdy si jedinci představují, jak jsou v těle, které se shoduje s jejich psychickou identitou a aktivity, které jsou spojeny se stavem po přeměně. Vliv mají také masturbační fantazie a erotické sny. Heterosexuálně orientovaní transsexuálové FtM si představují sebe jako muže a pohlavní styk s partnerkou. U MtF to probíhá opačně a to, že se transsexuál vnímá jako žena s ňadry a s ženskými genitáliemi a má sex s partnerem. Homosexuálně orientovaní transsexuálové si představují to samé, ale s partnerem stejného pohlaví. Navazování partnerských vztahu je další oblast preference, kdy v období dospívání jsou transsexuální jedinci považováni za homosexuální, protože se jim většinou líbí jedinci opačného pohlaví, než se oni psychicky cítí. Oni sami si ale časem uvědomují, že nejde o homosexuální vztah v pravém slova smyslu. Transsexuálové svou sexuální aktivitu buď velmi omezí, nebo úplně vynechají. Objevují se i způsoby, kterými se vyhýbají styku s pohlavními orgány, které je odpuzují (př. strkání penisu mezi stehna). Většinou se ve vztazích zaměřují spíše na uspokojení partnerky než svojí, nechtějí se svlékat a jsou jim nepříjemné dotyky na genitáliích nebo prsou. MtF sex vykonávají spíše pro uspokojení partnerky, ale nevyhýbají se jí. Více než sexuální preference je pro transsexuální osoby důležitější pohlavní role, protože je pro ně důležitější naplňovat sociální aspekty vytouženého pohlaví. FtM mají velmi často zájem o typicky mužské aktivity (kopaná) nebo pracují jako příslušníci policie nebo bezpečnostních služeb, kde se velmi často nosí uniforma, která potlačuje ženské rysy. MtF naopak pracují jako cukráři nebo prodavači. Také se například snaží vykonávat potřebu v sedě a FtM to mají naopak (FIFKOVÁ, H., 2002, s. 44).

Tento anamnestický rozhovor a další postupy zjišťují data ještě z dalších sedmi oblastí transsexuálních klientů, kterými jsou sociální adaptace, psychické problémy, kognitivní

charakteristika, osobnost, abúzy a somatické problémy pacienta i charakteristika týkající se jeho další prognózy. Dalšími postupy, jak získávat data, jsou dotazníky, projektivní a výkonné testy. V oblasti sociální adaptace se získávají data typu, jak dotyčný navazuje vztahy, jestli má schopnost empatie, sociální kompetence, vzdělání nebo kriminální činnost. Mimo jiné i životní historie hraje v diagnostice roli, například zda byl jedinec sexuálně zneužíván. Do projektivních testů se zařazuje kresba postavy, při které bylo zjištěno, že FtM kreslí mnohem častěji jako první postavu mužskou než ženskou, u MtF to bývá naopak. Tento test byl zkoušený i na heterosexuálních jedincích a ti ve většině případů jako první nakreslili postavu, která příslušela jejich biologickému pohlaví. Výsledky těchto testů zaznamenal již v roce 1979 Fleming a spol (FIFKOVÁ, H., 2002, s. 55). Jako další se zkoumá abúzus alkoholu a nealkoholových drog, přičemž může protialkoholní nebo protitoxikomanická léčba probíhat paralelně se sexuální a je velmi důležité to zohlednit při terapeutické práci s klientem. Somatické vyšetření se provádí, aby se vyvrátily závažné poruchy a onemocnění, které by mohly bránit terapii. Toto vyšetření se provádí před zahájením hormonální terapie. Transsexuální jedinci mají velmi často slabou imunitu zatěžováním organismu psychickými rozpory své identity a je prokázáno, že psychický stav má přímý vliv i na stav fyzický. Gynekologické vyšetření se v těchto případech dělá jenom preventivně, aby se předešlo nemocem (FIFKOVÁ, H., 2002, s. 55).

3.3.1 Diferenciální diagnostika

Transsexualita je porucha pohlavní identity. Tato porucha má ale velkou variabilitu a také je individuální u každého jedince. Proto se musí postupovat velmi pečlivě a neustále potvrzovat neměnnost transsexuality a jiných obdobných onemocnění a stavů. Mohou to být somatické stavy (intersexualita) nebo psychické (homosexualita).

Intersexualita je velmi vzácná a není doposud prokázána souvislost mezi chromozomální aberací s transsexuálním vývojem. Pro diferenciální diagnostiku jsou významnější poruchy somatosexuálního vývoje bez chromozomálních anomálií (pravý hermafroditismus). U pravého hermafroditismu má jedinec vytvořenou jak varleťní, tak i vaječnickovou tkáň. Některá z nich je méně vyvinutá i méně funkční. Homosexuálně orientovaní lidé se někdy mohou pokoušet o změnu pohlaví, protože si myslí, že tím vyřeší nepřijetí společností. Porucha pohlavní identity v dětství vzniká mezi zdravotní poruchou a

normálním stavem. U těchto dětí se ustálily anglické názvy, které nejsou úplně korektní, a pro chlapce to jsou „sissy boys“ a u dívek „tomboys“ (FIFKOVÁ, H., 2020, s. 39). Tato abnormalita je spíše společensky akceptovaná u dívek než u chlapců, ale paradoxně se spíše vyskytují chlapci s tímto projevem. Dívky většinou nosí oblečení druhého pohlaví, sportovní oblečení, spíše se kamarádí s chlapci, nevyhledávají domácí práce a jsou vůdčími typy. Chlapci si více rozumí s vrstevnicemi než s kamarády a mají zájem o tzv. holčičí hračky.

V některých případech dochází k tzv. cross – dressingu, kdy se chlapec převléká do oblečení matky nebo sestry a občas se i líčí. U těchto dětí častěji dochází k zneužití. Není však dané zda tyto abnormality přejdou v pozdějším věku k transsexuálnímu chování, ale někdy jsou tyto jedinci spíše homosexuální. Hraniční poruchou pohlavní identity je fetišistický transvestitismus. V mezinárodní klasifikaci nemocí je řazen do poruchy sexuální preference a nikoli pohlavní identity, ale je na hranici obou těchto poruch. Porucha je častěji popisována u mužů, kteří převlékání do ženských šatů, nošení paruk a líčení, mají spojeno s navozováním pohlavního vzrušení. Muži většinou žijí v heterosexuálním partnerském vztahu. Jejich aktivita není společensky nebezpečná, může pouze docházet ke ztrátě zájmu o partnerské sexuální vztahy. Překvapivě partnerky těchto mužů jejich odchylku tolerují, když se o ní dozvědí. V některých zemích se tito muži sdružují ve vlastních klubech, podobná aktivita vznikla i u nás v ČR, nazývá se CD-TV sekce, tedy ze zkratky cross-dressing, transvestitismus. *Zvláštní kategorii transgenderů, s nimiž se u nás neseťkáváme, představují shemales. Jedná se o biologické muže, kteří pomocí hormonální léčby a plastických operací přiblížili své tělo ženskému ideálu a společensky také vystupují jako ženy. Pracují však převážně v komerční sexualitě, ať již jako prostitutky či pornoherci, přičemž při těchto aktivitách na rozdíl od transsexuálů vykazují pozitivní postoj k vlastnímu genitálu a chovají se spíše jako homosexuální muži (FIFKOVÁ, H., 2002, s. 40).*

Mezi další poruchy řadíme transvestitismus dvojí role. Vyskytuje se zase převážně u heterosexuálních mužů, kteří se opět převlékají do ženských šatů, ale nepřináší jim to sexuální vzrušení, jen psychické uspokojení z krátkodobé změny. Není u nich vyjádřena jednoznačná touha po změně pohlaví, ale někdy je to jen přechodná fáze, která vede k transsexualismu. I s touto poruchou muži žijí v heterosexuálních partnerských vztazích a když se o tom jejich partnerka dozví, je schopna to akceptovat. Mohou se objevovat i

psychotické poruchy, vzácně například floridní psychóza⁹. V tomto případě by terapeut měl reagovat i na jiné příznaky těchto psychických onemocnění. Syndrom skopců popsal Money v roce 1988 jako obsesivně – kompulsivní poruchu, při níž dochází k zohavění genitálií. Tento projev může působit jako nenávisť u transsexuálních jedinců vůči svým pohlavním orgánům, ale neměl by mít psychotickou hloubku (FIFKOVÁ, H., 2002, s. 41).

---

⁹ Floridní psychóza je charakterizována jako akutní stav, který mění lidem psychické smýšlení a mění kontakt s realitou (ŠTAMBERA, 2015).

4. Fáze změny pohlaví

Změna pohlaví je proces, který dříve mohl trvat až pět let, než byla léčba změny pohlaví dokončena i se všemi úředními záležitostmi. V dnešní době jsou stále nastavena pravidla a postupy, které průběh změny korigují, ale celý proces už lze zvládnout za kratší časový úsek. Nicméně byly stanoveny také podmínky, za kterých by hormonální léčba neměla probíhat a těmi jsou mentální defekt, těžká psychopatie, kriminalita a sociální maladaptace, alkoholismus, toxikomanie a psychóza. V současné době jsou pravidla méně striktní, ale postup léčby funguje podle modelu, který se osvědčil a je rozdělen do šesti fází – diagnostika, rozhodovací proces, RLT/RLE¹⁰, hormonální terapie, operativní zákroky a pooperační období. Časové omezení nastává až v jednotlivých fázích proměny, kdy je například stanovena minimální doba začátku hormonální léčby před chirurgickým zákrokem (FIFKOVÁ, H., 2008, s. 43).

Diagnostika je velmi individuální a nelze říci přesné časové vymezení trvání. Někteří jedinci mohou být přesvědčiví hned na prvním sezení, kde demonstrují svou jasnou nespokojenost a příslušnost k druhému pohlaví. Diagnostika pak slouží také k utvrzení v jejich vlastním přesvědčení. Na druhou stranu existují i lidé, kteří se mohou hledat několik let, nicméně diagnostickou fází nelze urychlit. Diagnostika má také daná jasná pravidla, kterých se musí sexuologové držet. Pokud některá z těchto podmínek, která jsou jasně dána, není splněna, sexuolog nemůže vydat stanovisko, které schvaluje podstoupit další léčbu (FIFKOVÁ, H., 2008, s. 44).

Rozhodovací fáze by měla následovat co nejdříve po diagnóze. Terapeut v této fázi klientovi nastiňuje druhy terapie, všechny postupy terapie a rizika s tím spojená. Podle Hany Fifkové by v této fázi měl klient zasahovat jen minimálně a vše by mělo být v režii terapeuta (FIFKOVÁ, H., 2008, s. 44).

Po rozhodnutí klienta pro změnu pohlaví nastává fáze, kdy si klient otestuje svou schopnost žít v roli, která je shodná s jeho psychickou identitou. Postupně v ní začíná žít ve všech částech života a získává tzv. zkušenost (RLE) a také si ověřuje správnost svého

---

¹⁰ RLT neboli RLE je převzato z anglického pojmenování Real Life Test/ Real Life Experience.

rozhodnutí (RLT). Tato část změny pohlaví je velmi náročná, ale úřady zde trans osobám poskytují změnu jména a příjmení na neutrální tvar. Jména, která jsou doporučena, by měla být vhodná pro obě pohlaví a tudíž neutrální (např. René nebo Míša). Příjmení by mělo mít tzv. nesklonný tvar, kdy se k původnímu příjmení přidá koncovka -ů nebo -ých (př. Janků). Další varianta je nesklonné příjmení – Krejčí nebo Janů, ale také příjmení cizí (FIFKOVÁ, H., 2008, s. 45).

Hormonální terapie by měla začít až po několikaměsíční zkušenosti v rámci RLE/RLT. Během hormonální léčby by klient neměl setrvávat v neutrální roli, ale naopak by měl přijímat reakce okolí na jeho změnu a připravovat se na adaptaci v nové roli. Někteří klienti v neutrální roli v této fázi chtějí zůstat, ale nelze počítat s tím, že okolí bude jeho změnu pomíjet, už jen kvůli výrazné změně sekundárních znaků (FIFKOVÁ, H., 2008, s. 45). V této fázi léčby by v ideálním případě měl se sexuologem také spolupracovat odborný lékař a psychiatr, kteří by kontrolovali fyzické a psychické zdraví. Pro zahájení hormonální léčby by neměla být překážkou léčba jiných duševních problémů, které ale musí být kontrolovány. Tyto dvě léčby mohou být léčeny současně. Nasazení hormonální léčby by nemělo překážet ani to, že transsexuální jedinec trpí krví přenosnou chorobou jako je HIV nebo žloutenka typu B nebo C (WPATH¹¹, 2012). Zajímavé je, že podle Zvěřiny z roku 1999 se mezi překážky, kvůli kterým by mohla být hormonální léčba zamítnuta, patří například i kouření cigaret nebo výrazná obezita (FIFKOVÁ, H., 2008, s. 66). V tomto období spolupracují například FtM jedinci s posilovnými, aby zvýšili nárůst svalové hmoty a síly a naopak MtF jedinci spolupracují s kosmetickými salony, kvůli odstranění ochlupení nebo vousů (FIFKOVÁ, H., 2008, s. 46).

Do této fáze se léčba transsexuality příliš nelišila v případě MtF a FtM. Nicméně je jasné, že rozdíly nastanou v chirurgických zákrocích, které by měly být jedním z posledních kroků celé léčby. Podle výzkumu z roku 2018 je v České republice spokojeno s chirurgickým výsledkem 79% žen, ale pouze 24% mužů (PAVLICA, K. a kol., 2019). U jedinců procházející proměnou na muže je v první řadě cílem odstranit prvky, které jsou nejvíce viditelné a mohly by u okolí vyvolávat pochyby o „pravém“ pohlaví. První na řadě je tedy operace prsou, která se odvíjí od velikosti a tvaru prsu, ale také od věku klienta a

---

¹¹ World Professional Association for Transgender Health

zda byl jedinec předtím těhotný a kojil. Tato operace se nazývá redukční mamoplastika. (FIFKOVÁ, H., 2008, s. 67). Po mamoplastice je na řadě operace vnitřních ženských pohlavních orgánů, která může probíhat třemi způsoby – odebrání skrze pochvu, laparoskopicky z dutiny břišní nebo odstranění břišním přístupem (hysterektomie abdominální). Při tomto zákroku jsou odstraněny vaječníky a děloha. Tato operace je pro FtM jedince zásadní a většinou ji chtějí absolvovat co nejdříve. Co nejčasnější operace je na místě z důvodů menstruačního cyklu, který je pro mnoho jedinců diskomfortem. Odstranění vaječníků je také nezbytná pro snížení hladiny estrogenů, které zpomalují terapii testosteronem. Další důvody, proč jsou tyto operace důležité před samotnou změnou vnějších orgánů, jsou nemoci. Kdyby nedošlo k odstranění orgánů, tak se zvyšuje riziko chronických bolestí v pánvi, rakoviny prsu a vaječníků, ale také opakovaných zákroků. Poslední fází chirurgických zákroků je modelace penisu, močové trubice a šourku. Při tomto zákroku je odebrána kůže buď z předloktí, nebo ze zad. Jde sice o zásah spíše estetického charakteru, ale výsledek nemusí vždy vypadat úplně hezky a důležité je také zmínit, že tato operace má velmi dlouhý bolestivý a hojící proces (FIFKOVÁ, H., 2008, s. 73). MtF jedinci se nejdříve dostavují na kosmetické zákroky, co se týče odstranění ochlupení a vousů. Druhým, velmi častým krokem, je plastická operace, při které dojde ke zvětšení poprsí. Operace, při kterých dochází ke změně pohlavních orgánů na ženské, je opět velmi zdoluhavý proces, po kterém následuje dlouhá doba pooperační rekonvalescence. *Tato chirurgická procedura může obsahovat orchiektomii (odstranění varlat), penektomii (kastrace), vaginoplastiku, klitorideoplastiku a labioplastiku (plastika stydkých pysků). Hlavním cílem vaginoplastiky je dosažení sexuální citlivosti, stejně jako vytvoření funkční vaginy přijatelného vzhledu* (FIFKOVÁ, H., 2008, s. 157).

V pooperačním období dojde k definitivní změně úřední identity. Klient si změní osobní údaje a mění si všechny potřebné doklady a dokumenty a to i se zpětnou platností (maturitní vysvědčení, vysokoškolský diplom apod.). V dalším životě má pak všechna práva a povinnosti příslušející danému pohlaví. Výjimkou je u FtM nástup do armádních složek - *jsou totiž uznáni ze zdravotních důvodů trvale neschopnými vykonávat tuto povinnost* (FIFKOVÁ, H., 2008, s. 47). Všechny tyto kroky jsou prováděny na základě doporučení terapeuta a s prohlášením o neplodnosti. *V pooperačním období pak klient dochází na pravidelné kontroly, užívá předepsanou farmakoterapii a absoluuje doporučené laboratorní kontroly a vyšetření* (FIFKOVÁ, H., 2008, s. 47).

5. Transsexualita a právo

Transsexuálové, jako jedna z nejmenších menšin, je z hlediska legislativy velmi opomíjena. V zákonech jsou ošetřeni jedinci procházející změnou pohlaví velmi málo a mnoho řešení, o které by se jedinec nebo instituce mohli opírat, zde chybí. Dosavadní zákony, které se týkají České republiky (např. NOZ¹²) předpokládají, že člověk je jednoznačně muž nebo žena. Avšak v těchto zákonech se nenachází ani definice pro ženu nebo muže. Matriční řád neurčuje pohlavní příslušnost, pouze se drží hlášení, které bylo uskutečněno při porodu dítěte. Problematika se netýká pouze jedinců procházející tranzicí¹³, ale i jejich partnerů, dětí a okolí, ve kterém se pohybují. Transsexuální jedinci se tak nevejdou do normy, která je stanovena zákonem a tvořena společností, ve které se jedinci nachází. Společnost má vytvořené určité stereotypy a pokud někdo překračuje normu, která je dána, tak se potýká s mnoha předsudky.

5.1 Transsexualita v mezinárodním právu

Česká republika dodržuje závazky, které vyplývají z mezinárodního práva¹⁴. Nejprve bych v této části zmínila všeobecnou ochranu práv této menšiny, která se v mezinárodních dokumentech zahrnuje pod celou komunitu LGBT¹⁵. Jedna z nejstarších úprav v mezinárodním kontextu je z roku 1966 - Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, který vytvořil v roce 1994 precedens pro osoby dnešní LGBT komunity týkající se porušování práv na soukromí a rovnosti před zákonem. Rada pro lidská práva se v roce 2006 zabývala porušováním lidských práv na základě sexuální orientace a genderové identity. Od této doby se překonalo tabu, které bránilo zaměřovat se na práva LGBT

---

¹² Nový občanský zákoník, který je platný od roku 2012 a v účinnost vešel v roce 2014.

¹³ Tranzice je období, kdy jedinec prochází léčbou směřující k chirurgické změně pohlaví (TRANSPARENT, 2018).

¹⁴ Závazek je uveden v Ústavě ČR čl. 1 odst. 2

¹⁵ LGBT je zkratka zahrnující lesby, gaye, bisexuály a transgender osoby. Někdy se k této zkratce připojují další dvě písmena, která zahrnují i intersexuály a queer osoby (LGBTIQ) (Amnesty International ČR, 2020).

menšiny v Radě pro lidská práva a na půdě OSN. V poslední řadě existují mezinárodní neziskové organizace, které se zabývají lidskými právy LGBT komunity (např. Human Rights Watch) (AMO, 2011). V rámci mezinárodního práva se řeší případy, kdy jsou podány stížnosti na nedodržování „práva na soukromý život“, „práva na rodinný život a práva na uzavření manželství“ a „práva na zdraví“ (KUPKA, P., 2014, s. 28). Tato kapitola se porušování výše zmíněných práv pokusí přiblížit na konkrétních případech, kdy byly podány stížnosti a jejich výsledek. Stížnosti, které v této kapitole budou probírány, byly podány k mezinárodním soudům, které je poté i rozhodly.

5.1.1 Právo na soukromý život

Všeobecná deklarace lidských práv slouží jako přehled všech lidských práv na mezinárodní úrovni. Z této deklarace jsou přeneseny práva na soukromý život do Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (dále jen MPOPP). Evropská úmluva o ochraně lidských práv se v 8. článku zaměřuje na respektování práva na soukromý život. I v této úmluvě jsou ale zavedeny případy, kdy může stát zasahovat do práva na soukromí a rodinný život. Zasahovat se smí, pokud jde o porušení národní nebo veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochranu pořádku a předcházení zločinnosti, ochranu zdraví nebo morálky nebo ochranu práva svobod jiných. Právo na soukromí je mířeno především k intimním prvkům, které mají být chráněny před zásahem státu a k těm patří např. sexuální život a pohlavní identitu (KUPKA, P., 2014, s. 23). ESPL¹⁶ se na konci minulého století přikláněl spíše v neprospěch transsexuálů (např. v případě *Rees vs. Spojené království* z roku 1986¹⁷). Velkým milníkem v právech transsexuálů bylo rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva z roku 2002, kde šlo o spor *Christine Goodwin* proti Spojenému království. Šlo o téměř totožný případ, který byl zmíněn výše. Ch. Goodwin podstoupila operativní změnu pohlaví a následně dokázala, že byla kvůli transsexualitě propuštěna ze zaměstnání, když musela předložit svůj rodný list,

---

¹⁶ Evropský soud pro lidská práva

¹⁷ Panu Reesovi byla zamítnuta změna pohlaví v registru obyvatel a vydání nového rodného listu. Rozsudek byl obhajován ochrannou zájmů veřejnosti, protože by došlo k utajení údajů o původním pohlaví pana Reese (DOLEŽAL, T., 2013, s. 2).

kde měla uvedeno původní pohlaví. Soud posoudil tuto stížnost jako důvodnou. *V odůvodnění poukázal na psychologické aspekty stresu a odcizení, které vyvolává nesoulad mezi rolí, jakou operovaná transsexuální osoba přijímá ve společnosti, a postavením, jaké jí přisuzuje právo, jež odmítá uznat změnu pohlaví. Poukázal také na konflikt mezi společenskou realitou a právem, které transsexuální osobu staví do abnormální situace, jež v ní vzbuzuje pocity viny, ponížení a úzkosti* (DOLEŽAL, T., 2013, s. 3). Soud byl velmi překvapen, že když je operace hrazena a podporována státem, tak není zajištěno, aby byla schválena i změna osobních údajů, což považuje za finální fázi zdlouhavého procesu, kterým si transsexuál musí projít.

5.1.2 Právo na rodinný život a uzavření manželství

Právo na rodinný život je velmi často spojováno právě s výše zmíněným právem na soukromí. Evropská úmluva pro lidská práva by měla poskytovat stejnou míru ochrany na rodinný život stejně jako u ochrany soukromého života (KUPKA, P., 2014, s. 28). Článek 12¹⁸ Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod byl dříve velmi limitující, protože Evropský soud neuznával nově nabyté pohlaví transsexuálních osob, a tak nemohly uzavírat manželství. Na této úrovni byl řešen i spor Rees proti Spojenému království. Podle právního řádu Spojeného království nemohl uzavřít manželství se svou partnerkou a odvolával se právě na článek 12 Úmluvy. Soud interpretoval 12. článek jako uzavření tradičního manželství, které uzavírají dvě osoby biologicky odlišného pohlaví (DOLEŽAL, T., 2013, s. 3). Naopak v případě Christine Goodwin proti Spojenému království Evropský soud uznal, že k uzavření manželství není nutné to, aby byl pár schopný založit rodinu a vychovávat dítě. *Pokud čl. 12 výslovně mluví o právu muže a ženy uzavřít manželství, není nutné připouštět, že tato slova implikují nutnost určit pohlaví podle čistě biologických kritérií* (DOLEŽAL, T., 2013, s. 5). Co se týče rozvedení manželství, jako podmínky pro uznání změny pohlaví, se opět zabýval Evropský soud, kdy byla podána stížnost Parry proti Spojenému království a R. a F. proti Spojenému království,

---

¹⁸ *Právo uzavřít manželství - Muži a ženy, způsobilí věkem k uzavření manželství, mají právo uzavřít manželství a založit rodinu v souladu s vnitrostátními zákony, které upravují výkon tohoto práva* (COUNCIL OF EUROPE, 2013).

kteřé bylo rozhodnuto roku 2006. Soud v tomto pŕípadě uvedl, že Spojeně království nabízí registrované partnerství, které je dostatečnou náhradou za manželství a dále se pŕípadem nezaobíral (KUPKA, P., 2014, s. 30).

Ve věci P. V. vs. Spain se pojednávalo o možnosti styku se synem stěžovatelky MtF občanky Španělska. Jejich styk byl omezen po rozvodu v roce 2004, kdy bývalá manželka uvedla, že P. V. nejeví o syna zájem a zároveň podstupuje hormonální léčbu směřující ke změně pohlaví, často se také obléká a chová jako žena. P. V. byla soudem shledána jako emocionálně nestabilní a byla jí omezena možnost navštěvovat syna. P. V. podala stížnost na porušení práv uvedených v čl. 8 a 14. *Podle názoru Soudu však k porušení nedošlo, neboť rozhodnutím neopíralo o diskriminaci na základě P. V. iny transsexuality. Rozhodnutí podle Soudu odpovídalo nejlepšímu zájmu dítěte, protože španělské soudy rozhodovaly o přidělení péče na základě emocionální nestability, nikoliv na základě její transsexuality* (DOLEŽAL, T., 2013, s. 8).

Právo na zdraví je uvedeno v 25. článku Všeobecné deklarace. Toto právo je těžko vymezitelné, protože státy nemohou ovlivňovat faktory působící na zdraví a nelze chránit právo být zdravý¹⁹. Na dodržování dohlíží především Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, a tak velkou motivaci k ochraně práv transgender osob mají nestátní organizace. *Státy jsou povinny, v souladu s čl. 2 MPHSKP, podniknout při maximálním využití svých zdrojů kroky, které povedou k postupnému dosažení plného uskutečnění práva na zdraví* (KUPKA, P., 2014, s. 32). V této problematice se mohou objevovat témata, jako jsou sterilizace, psychiatrická diagnóza nebo přístup k zdravotnickým službám a zařizením.

5.2 Transsexualita v českém právním řádu

Listina základních práv a svobod se zavazuje k tomu, že jsou všichni lidé svobodní a jsou si rovní v důstojnosti i v právech. Listina by měla zaručit, aby měly trans osoby stejná

---

¹⁹ Další upřesnění se nachází v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, Evropské sociální chartě a Listině základních práv Evropské unie (KUPKA, P., 2014).

práva a zacházelo se s nimi podle těchto práv, ale přece jenom tomu tak v České republice mnohokrát není (KUPKA, P., 2014, s. 43). Transsexuální jedinci jsou v právních normách České republiky zmiňováni okrajově nebo vůbec. Informaci o změně pohlaví můžeme dohledat v NOZ a to konkrétně v 2. Hlavě §29. V tomto paragrafu, který je přímo nazvaný „Změna pohlaví“, se uvádí: *Změna pohlaví člověka nastává chirurgickým zákrokem při současném znemožnění reprodukční funkce a přeměně pohlavních orgánů. Má se za to, že dnem změny pohlaví je den uvedený v potvrzení vydaném poskytovatelem zdravotních služeb* (NOZ, 2012). Změna pohlaví transsexuálních osob je uvedena také v zákoně o specifických zdravotních službách²⁰, který vyjmenovává, za jakých podmínek lze provést chirurgickou změnu pohlaví. V České republice k těmto podmínkám patří také sterilizace, která ve většině jiných evropských zemí již není potřeba (AION CS, 2020).

5.2.1 Změna osobních údajů

Se změnou pohlaví je spojena také změna osobních údajů, které v českém právním řádu jsou chápány jméno, příjmení a rodné číslo. Ačkoliv je u nás povolena změna jména, tak mají transsexuální osoby někdy obtíže toto zařídit. Při zahájení změny pohlaví je povolena změna jména na neutrální a po dokončení změny na jméno a příjmení, které odpovídá pohlaví po změně. Bohužel změna osobních údajů se například nevztahuje na vysokoškolské diplomy nebo na rodné listy potomků z předchozích vztahů. Změnou jména a příjmení se zabývá zákon o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů²¹. Změna jména je prováděna na základě žádosti fyzické osoby a potvrzení poskytovatele zdravotních služeb. Rodná čísla jsou vedena pod Ministerstvem vnitra. Koncept, jakým jsou rodná čísla vedena, je cílem kritiky už jen z toho důvodu, že z nich lze jednoznačně vyčíst, zda je dotyčná osoba muž nebo žena. Tím také neposkytuje jinou možnost než tyto dvě a tím nastává pro transsexuální jedince opět komplikace. Od roku 2003 je změna rodného čísla transsexuálním osobám povolena (KUPKA, P., 2014, s. 21).

---

²⁰ Zákon č. 373/2011 Sb.

²¹ Zákon č. 301/2000 Sb.

5.2.2 Transsexualita a rodinné právo

Tyto zákony přímo neuvádí problematiku transsexuálních osob, ale jsou spojeny s tímto procesem a jeho následky. Jsou to zákony, které se zabývají především rodinným životem, pokud mají transsexuální jedinci uzavřené manželství a mají děti ze vztahu před začátkem tranzice. V České republice jsou tyto zákony obsaženy v NOZ a zabývá se jimi konkrétně rodinné právo²². Jedna z mála informací, která je v rodinném právu zakotvena a týká se transsexuálů, je v ohledu na manželství. Manželství je definováno jako trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc. V zákoně jsou také uvedeny podmínky, kdy manželství zaniká a jedním z těchto důvodů je právě změna pohlaví, a to proto, že změnou pohlaví se porušuje podmínka, že manželství je uzavřeno mezi mužem a ženou. V tomto ohledu se vyskytuje ještě podmínka zániku manželství, ke které se většina transsexuálů ohrazuje a tím je, že manželství může být rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení. Transsexuální jedinci se ohrazují kvůli tomu, že jejich manželství vždy bylo a je bezproblémové i po zahájení změny pohlaví a nevidí důvod, proč by mělo zaniknout. Například Německý Spolkový ústavní soud shledal v rozhodnutí ze dne 27. 5. 2008 zánik manželství neslučitelný se zákonem, který ústavně zaručuje ochranu manželství a rodiny (BARŠOVÁ, A., 2013).

Tento soud dospěl k závěru, že není rozumné nutit transsexuální osoby k rozvodu manželství, když chtějí setrvat v partnerství se svým současným partnerem a nemohou uzavřít jiný svazek, který by zajišťoval partnerům stejnou právní ochranu jako manželství. Příklad s podobnou problematikou řešil i Evropský soud pro lidská práva, který ve věci Wena a Anita Parry vs. Spojené království shledal, že zánik tohoto manželství kvůli změně pohlaví jednoho z partnerů je na místě, protože mohou setrávat v registrovaném partnerství, které nabízí téměř ta samá práva, jako mají partneři v manželství. Legitimita zákonného zániku manželství by měla být tedy závislá od toho, zda právní řád zaručuje jedincům obdobné svazky, které mají stejný rozsah práv a povinností. V prostředí českého

---

²² Zákon č. 89/2012 Sb. Část druhá, Hlava I (§ 680-686, § 755-758, § 759-770) a Hlava II (§ 775-793, § 910-923)

právního řádu se nabízí otázka, zda právě tento právní řád nabízí stejná práva a povinnosti, jaké má manželství (CHALUPSKÁ, L., 2014). V České republice by se mohli transsexuálové domáhat stejných práv jako v Německu, protože prozatím náš právní řád neumožňuje uzavřít takový svazek, který by poskytoval stejná práva jako v manželství. Podle výzkumu z roku 2018 je patrné, že v ČR jsou obyvatelé otevření možnosti, že by byl homosexuální svazek na stejné právní úrovni jako manželství (PITOŇÁK, M., 2018).

Jednou z podmínek, jak již bylo zmíněno, zahájení změny pohlaví je to, že transsexuální jedinec podstoupí sterilizaci. Tím se chce zabránit tomu, aby muži rodili děti, a naopak ženy je plodily. Rozpor vzniká v doporučení komisaře Rady Evropy pro lidská práva z roku 2009, který vyzývá, aby byly zrušeny sterilizace a další povinné lékařské zákroky podmiňující uznání změny pohlaví. Velký pokrok v problematice translidí udělal stát Dánsko, ve kterém v roce 2014 vešel v účinnost nový zákon, *jenž umožňuje, aby jedinci byly vydány úřední dokumenty, které odrážejí jeho genderovou identitu, a to aniž by musel být diagnostikován s duševní poruchou nebo podstoupit operace vedoucí k nevratné sterilizaci* (CHALUPSKÁ, L., 2014). Novela zákona, která byla navrhována evropskými orgány a Světovou zdravotnickou organizací, která by měla zrušit podmínku sterilizace k podstoupení změny pohlaví, není stále schválena. V rozhovoru s transsexuálem Pavlem, který prochází FtM²³ přeměnou, sám uvádí, že problém sterilizace nevyřeší dnešní generace, ale až dvě nadcházející (DOBEŠOVÁ, M., 2019).

Velkou překážkou, která souvisí se zánikem manželství a sterilizací je, že pokud se partneři rozhodnou i nadále spolu žít v registrovaném partnerství, tak ztrácí nárok na adopci dítěte. Adopce dítěte není možná u homosexuálního páru, pokud uzavřel registrované partnerství. Kdyby o adopci žádala pouze homosexuální žena, sama za sebe, tak by jí adopce byla s velkou pravděpodobností schválena. Případ adopce je ukázkou toho, že registrované partnerství nemá stejná práva jako manželství. Už jen to, že Nový občanský zákoník z rodinného práva úplně vynechal registrované partnerství. Tento zákon samozřejmě existuje dál jako samostatný zákon²⁴. V tomto zákoně v § 13 se píše:

---

²³ FtM je zkratka z anglického jazyka Female to Male, která označuje ženu procházející změnou pohlaví na muže (FEINBERG, L., 1996 s. 168)

²⁴ Zákon č. 115/2006 Sb.

Existence partnerství není překážkou výkonu rodičovské zodpovědnosti partnera vůči jeho dítěti ani překážkou svěřením jeho dítěte do jeho výchovy. Partner, který je rodičem, je povinen zajistit vývoj dítěte a důsledně chránit jeho zájmy při použití přiměřených výchovných prostředků, tak aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a ohroženo jeho zdraví a tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj (AION CS, 2017). Přijde mi výlučné, že pokud je homosexuál schopný starat se o dítě z předcházejících svazků, že by se nedokázal postarat i o dítě, které by díky adopci získal registrovaný homosexuální pár. Stejně tak by se mohlo mluvit o homosexuálním transsexuálovi, který chce vstoupit do registrovaného partnerství. Nastal by úplně stejný problém a s velkou pravděpodobností by tento fakt způsobil i další komplikace v tomto procesu. Díky § 13 můžeme vidět, jak nejen homosexuální ale i transsexuální jedinci ztrácejí právo na rodičovství, ale zároveň mají povinnost zajistit vývoj a výchovu dítěte z předchozích svazků. V případě, že se transsexuální osoba se svým dosavadním partnerem dohodne, tak je řešení jednoduché, ale pokud by měl tento spor řešit soud, s velkou pravděpodobností by transsexuální jedinec tento spor prohrál, právě proto, že jsou jeho práva upozaděna v českém právním systému.

Do teď byla zmíněna pouze adopce, ale jaké vztahy po změně pohlaví mohou mít transsexuálové k vlastním dětem, které mají z předchozích svazků? Tereza Spencerová, jedna z nejznámějších transsexuálek v ČR, ve své knize „Jsem transd'ák!“ píše, že i ona se musela podle schvalovací komise pražského magistrátu písemně vzdát nároku na rodičovství svého syna. Přirovnává rozhodování o tom, zda podepsat, jako sebevraždu versus humus. Její okolí jí říkalo, že by toto rozhodnutí měla chápat, že syn by byl přece zmatený a co by tomu řekli jeho kamarádi, kdyby měl najednou dvě matky. Dnes už se synem vídá a její syn je s identitou svého původně otce smířen a chápe to (SPENCEROVÁ, T., 2003, s. 73). Existují studie, které potvrzují, že transsexuální rodič nemá na genderovou identitu svého dítěte vliv. Tyto studie zpracoval Richard Green, který byl americko-britský sexuolog, psychiatr, právník a autor se specializací na homosexualitu a transsexualismus (STRYKER, S., WHITTLE S., 2006). Dnes už se transsexuální rodiče nemusejí vzdát svého dítěte, pokud žádají o změnu pohlaví, ale na druhou stranu odborníci, kteří schvalují operaci, se přiklání k zamítnutí žádosti, pokud je transsexuál rodičem. Odborníci tedy operaci ani nedoporučují transsexuálním rodičům, dokud dítěti není alespoň osmnáct let (SPENCEROVÁ, T., 2003, s. 74 – 75).

Co se týče administrativy, ale také legislativy, tak řešil štrasburský soud pro lidská práva žádost rodiče, který porodil své dítě, ale v rodném listě chtěl být uvedený jako otec. Transsexuální muž, který se narodil jako žena, byl oplodněn dárce spermatu. *Rodič se domáhá změny v rodném listě s argumentem, že zápis je v rozporu s vnímáním jejich společného vztahu. Stížnost podal i jménem svého potomka, kterému je nyní šest let. Soud zatím nerozhodl* (VEVERKOVÁ, K., 2019). Do kauzy se zapojila jako třetí strana Slovenská republika, která má podpořit Německo. Podobně by se mohla vyjádřit i Česká republika. Tamní soudy se řídí hlavní premisou mateřství a to tím, že matkou dítěte je žena, která ho porodila (VEVERKOVÁ, K. 2019). Německo řešilo o rok dříve podobný případ, kdy chtěla být žena uvedena v rodném listě jako druhá matka, ale soud ji to zamítl. Transsexuální žena, která si před tranzicí nechala zmrazit sperma a toto sperma bylo později použito na oplodnění její partnerky. V rodném listě může být uvedena ale pouze jako otec dítěte. Opět se zde soudy opírají o stejný základ a tím je mateřství, jak je uvedeno v zákoně.

6. Úskalí v životě transsexuála

Sociální život každé osoby je závislý na určitém genderovém stereotypu, který si společnost vytvořila a transsexuální osoby, ale nejen ony na ně potom mohou narazit. Tato kapitola by měla poukázat na úskalí, která musí řešit téměř každý transsexuál. Jsou to věci, které jsou součástí běžného života a téměř nikdo si neumí představit situaci, která nastane, když člověk projde změnou pohlaví a co tato změna obnáší v jeho osobním, ale i veřejném životě. Mezi typické otázky, kterým se tato kapitola bude věnovat, jsou například veřejné toalety, vztahy, ale také vězení, které se může zasáhnout jako další faktor nejen do osobního života, ale také do procesu změn pohlaví.

6.1 Diskriminace

Diskriminace je chápána jako bezdůvodně odlišné zacházení s různými osobami ve srovnatelných situacích. Pojem diskriminace je také zmíněn v zákoně č. 198/2009 Sb., který stanovuje například nepřipustné zacházení na základě pohlaví (KANCELÁŘ VEŘEJNÉHO OCHRÁNCE PRÁV, 2020). Ačkoliv se může zdát používání toalet jako běžná a samozřejmá věc, tak transsexuál si toto rozhodně myslet nemusí. Klasický model toalet je rozdělen podle biologického modelu - na mužské a ženské. Do tohoto modelu spousta transsexuálů ale nezapadá. Jedno z řešení je zavést toalety pro transgender osoby, ale to opět zachovává binární model dělení podle pohlaví. Další možností je zavedení unisex toalet. Tyto toalety jsou již zavedeny například v Dánsku a je to jeden z kroků k odstranění binárního dělení společnosti (KUPKA, P., 2014, s. 55). Například v některých státech USA (Ohio nebo Kansas) jsou lidé pokutováni za to, že použijí záchod pro druhé pohlaví, pokud jim nebyla uznána úřady nová identita. Tudíž nemohou svou potřebu vykonat na veřejných záchodcích, což je pro ně velmi diskriminující a může to být i zdraví ohrožující (RAYPOLE, C., 2016). Vytváření soukromých a oddělených toalet pro transgender osoby může působit dojmem, že jsou tyto lidé odlišní a je potřeba je separovat od ostatních lidí (NATIONAL CENTER FOR TRANSGENDER EQUALITY, 2016).

Dalším místem, kde se mohou vyskytnout potíže, je **vězení**. Jsou zde dva hlavní problémy, které se mohou objevit, pokud se transsexuální jedinec dostane do vězení. Jedna z nich je opět rozdělování věznic podle biologického rozřazení na muže a ženy a druhá je téměř

nulový přístup k adekvátní léčbě (KUPKA, P., 2014, s. 55). 1. listopadu 2017 nabyla účinnosti novela zákona o specifických zdravotních službách (zákon č. 373/2011 Sb.), která ruší dosavadní zákaz změny pohlaví pro osoby ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, výkonu zabezpečovací detence stejně jako v ochranném léčení. Vězeňská služba by již v současné době měla být připravena na to, že v jejích zařízeních mohou být umístovány osoby s prodělanou změnou pohlaví, a umět eliminovat rizika s tím související (SVOBODA, M., 2017). Transsexuální jedinci mají nárok na prostředí, které pro ně bude bezpečné a bude minimalizovat ohrožující situace. To ale může také vést k izolaci vězně. Tito vězni jsou umístováni do samostatných cel, jídlo konzumují také na své cele a nemohou se účastnit ani aktivit na oddělení nebo žádat o pracovní zařazení. Tato opatření mohou vězně nejen chránit, ale také diskriminovat v jeho možnostech a právech, která má ve výkonu trestu. Jedinec, který se zapojuje do každodenních aktivit, se vystavuje riziku minimálně posměšků a v horším případě šikany a násilí. Pokud je tento vězeň integrován mezi ostatní, měl by být personál věznice připraven na možná rizika a vytvářet bezpečné klima (SVOBODA, M., 2017). Každý člověk má nárok na léčbu i ve vězení, a to platí i pro léčbu transsexuality. Při takové situaci by mělo být také přihlíženo na to, v jaké fázi léčby je dotyčný aktuálně (VLÁDA ČR, 2007). Při léčbě nastává především problém v přístupu k léčebným prostředkům (především při hormonální léčbě), ale také nedostupnost komunikace s odborníky, ke kterým by měl transsexuál docházet během léčby. Velkým problémem je také nemožnost absolvovat chirurgickou změnu pohlaví, pokud je jedinec ve výkonu trestu (KUPKA, P., 2014, s. 55).

Mnoha transsexuálů se také dotýká **otázka víry**. Například názor katolického biskupa E. Sgreccii se staví k transsexualitě negativně. Dle jeho názorů je nutné chránit dvojpodobnost a také to, že k pohlavní identitě patří možnost plodit a rodit. Také vychází z názoru, že pohlavní identita je dána biologicky při narození a je nezaměnitelná. Jeden z dalších argumentů proti je i nespolehlivost chirurgického zákroku a to, že bude stoprocentně úspěšný (FIFKOVÁ, H., 2002, s. 112). Z výpovědí věřících pacientů, které jsou uvedené v knize Hany Fifkové, se ve většině případů potýkali s tím, že byly odmítány členy církve a nemohli se například účastnit některých bohoslužeb. Stalo se tak například v případě klienta D. K., který procházel změnou z muže na ženu (FIFKOVÁ, H., 2002, s. 116).

Tranzice je sice velký zásah do dosavadního života jedince, ale pro mnohé se mění spíše to, jak se na ně dívá jejich okolí. Co většinou nechtějí změnit, ale tlakem okolí musí, je například **zaměstnání**. Pokud ho neopustí z vlastní vůle, tak se velmi často stává, že tito jedinci dostanou výpověď na základě jejich aktuální životní situace spojené se změnou pohlaví. *Jejich ochrana je zakotvena v antidiskriminačním zákoně (198/2009 Sb.), kde se v § 2 odst. 4 praví: „Za diskriminaci z důvodu pohlaví se považuje i diskriminace z důvodu těhotenství, mateřství nebo otcovství a z důvodu pohlavní identifikace“.* Tento postup je v souladu s rozsudky Evropského soudního dvora pro lidská práva ve Štrasburku, který posuzuje diskriminaci na základě pohlavní identity stejně jako diskriminaci na základě pohlaví (PECHOVÁ, O., 2011). Když se následně transsexuální jedinci ucházejí o nové zaměstnání a jsou ve fázi nedokončené proměny²⁵, setkávají se s rizikem odmítnutí a diskriminace. Také se dostávají do pozice, kdy si musí obhajovat před někým úplně cizím svou identitu. Další, co může překážet zisku nové práce, jsou dokumenty dokazující dosažené vzdělání, která jsou stále na jméno, které se neshoduje s aktuální identitou jedince. To samé platí pro dokazování dosažené praxe a zkušeností. Někdy je také vytvářen tlak ze strany zaměstnavatele. Neúspěšné získání práce nebo také vyhazov z aktuálního zaměstnání jsou někdy opírány o argumenty typu: *„Přeci musíte chápat, že Vás nemůžeme přijmout. Uznejte, co by na Vás vzhled říkali naši klienti, partneři, sponzoři atp.“* (PECHOVÁ, O., 2011). Přístup těchto zaměstnavatelů jen prohlubuje sociální vyloučení transsexuálních osob.

U **seniorů** transsexuálů může nastat problém při určování věku odchodu do důchodu. Soudní dvůr EU rozhodoval v roce 2006 také ve věci odlišného důchodového věku transsexuálních osob a z jeho rozhodnutí vyplývá, že transsexuální osoby po uznání změny pohlaví nelze pro účely starobního důchodu posuzovat podle jejich původního pohlaví (KUPKA, P., 2014). Evropský soudní dvůr řešil v roce 2004 přidělení vdovského důchodu transsexuální osobě ve Velké Británii. Nakonec soudní dvůr rozhodl ve prospěch transsexuálního partnera (ŠOLTISOVÁ, E., 2010).

---

²⁵ Například nemají uznanou novou identitu v administrativních údajích.

6.2 Rodinné a partnerské vztahy

Vztahy, obzvlášť ty blízké, jsou nedílnou součástí života každého jedince (nejen transsexuálního). Vztahy jsou vytvářeny od narození až do smrti a vytváří množství závazků vůči okolí. Podle Johnsonovy teorie z roku 1991 existuje motivace k zachování vztahu, která má 3 části – touhu pokračovat ve vztahu, morální přesvědčení a strukturální závazek neboli skutečnost, že neexistuje alternativa daného vztahu (VÝROST, J. a I. SLAMĚNÍK, 2007, s. 240). Vytváření nových vazeb, ale i udržení vazeb nabytých, je pro transsexuály velmi obtížné. Udržet si dobré vazby s rodinou je pro člověka procházející změnou pohlaví důležité a také velmi přínosné pro hladký průběh celého procesu. Například Tereza Spencerová ve své knize²⁶ zmiňuje svůj vztah se svou bývalou manželkou a synem. V jejím případě měla velké štěstí a se svou ženou vycházela velmi dobře, a dokonce měla z její strany velkou podporu. Vztah se synem má také velmi dobrý a o své „nové“ matce mluví jako Tereze, co je její táta. Díky dobrému vztahu se svou bývalou ženou mohla svého syna vídat i přesto, že v době její proměny neměla nárok na svěřeni dítěte do péče, pokud by se chtěla o péči ucházet soudní cestou (SPENCEROVÁ, T., 2003). V tomto případě by šlo o silnou diskriminaci. Jiní takové štěstí mít nemusí. Dalším příkladem je příběh Jaroslavi Brokešové, která se v roce 2004 stala velmi často medializovanou postavou. Jaroslava po operaci prožívala velmi těžké období, kdy ztratila svou práci i přátelé a dostala se do velkých dluhů díky výživnému, které nemohla platit vinou dlouhé rekonvalescence v nemocnici (TISCALI MEDIA, 2020). Posledním příkladem je FtM Maty Dio, který měl z bývalého svazku s partnerem čtyři děti, které vychovává po proměně sám. Jeho děti proměnu přijaly, ale i tak oslovují Matyho „mami“. On sám v rozhovoru říká, že mu to nevádí, protože je přece jejich matkou (SUDÍK, M., 2016). Transsexuální muži (MtF) mají většinou častější heterosexuální zkušenosti než transsexuální ženy (FtM). MtF jedinci také velmi často vytváří rodiny a plodí potomky. FtM jedinci obvykle žijí ještě před změnou pohlaví s ženou a uvádí, že žijí se svou „manželkou“ nebo milenkou, která sebe považuje za heterosexuála. Transsexuální ženy mívají také mnohostrannější erotický život, ale zároveň menší úspěch uspokojování erotických potřeb (M. MAREŠOVÁ, M a WEISS, P., 1998).

---

²⁶ SPENCEROVÁ, T. 2003. *Jsem transd'ák!*. Praha: G plus G. ISBN 80-86103-64-1.

6.3 Násilí a šikana

Světová zdravotnická organizace (WHO) definuje násilí jako *úmyslná hrozba fyzickým násilím nebo použitím fyzické síly proti sobě, jiné osobě nebo proti skupině či komunitě, které má buď za následek, nebo má vysokou pravděpodobnost, že povede ke zranění, smrti, psychické újmě, špatnému rozvoji nebo deprivaci* (WHO, 2020). Formou násilí je také šikana. Je to jakékoli chování, jehož záměrem je ublížit, ohrožit, ponížit nebo zastrašit. Šikana je závažnou agresivní poruchou chování vyskytující se v sociálním prostředí bez věkového omezení (KAŠPAROVÁ, B., 2020). Mnoho trans lidí se velmi často skrývá se svou skutečnou identitou, aby nemuseli čelit mnoha nepříjemným skutečnostem. Ti, kteří se skutečností, že jsou trans, se vystavují nebezpečí v podobě nejen odmítnutí, ale také slovních nadávek, šikaně a násilí z nenávisti. Ve společnosti existuje stále stigma, které trans osoby stále odsuzuje a vytváří dojem, že ony jsou „ty jiný“. Například organizace Trans*parent se podílí na celosvětovém projektu Transgender Day of Visibility. Tento den, který spadá každoročně na 31. března, by měl vytvářet bezpečný prostor pro trans osoby, aby vyšly ven z anonymity a nebály se mluvit o tom, kým jsou (LEITNEROVÁ, J., 2017). Mnoho trans osob se vystavuje právě velké diskriminaci ze strany svého okolí, pokud vystoupí s tím, kým opravdu jsou. Například trans osoba z Litvy pro výzkum EU uvedla, že být trans v jejich zemi je velmi náročné a denně zažívá mnoho obtěžování a násilí (FRA, 2014). Trans osoby jsou často obětí násilí z nenávisti, které může skončit i vraždou. V roce 2011 bylo v Evropě známo 45 vražd trans osob, přičemž největší zastoupení má Itálie se 14 případy. Nutno podotknout, že v této statistice je zahrnuto pouze 10 evropských zemí a mnoho případů není ani evidováno jako násilí na této menšině. Díky události, kdy byla v roce 1998 brutálně zavražděna Rita Hester²⁷, vstoupil den 20. listopadu jako „Transgender Day of Remembrance“, tedy vzpomínkový den na transgender lidi zavražděné pro svoji odlišnost (OTÁHALOVÁ, L., 2011). Americká studie z roku 2017 přinesla informaci, že až 27 % žáků na střední škole, kteří se identifikují jako trans osoby, se setkávají se šikanou. Tento fakt by měl především varovat vedení škol, aby zajistila opatření, která by vytvořila bezpečné prostředí i pro trans osoby (JOHNS M., M, LOWRY R, ANDRZEJEWSKI J, et al., 2019).

---

²⁷ 34 letá transgender Afroameričanka

6.4 Média a sociální sítě

Masová média, ač chceme nebo ne, která jsou součástí života každého z nás, určitým způsobem zasahují i do života trans lidí. Do jejich životů mohou zasahovat kladně i negativně. V dnešní době, kdy se více transsexuálů svěřuje se svou životní situací veřejnosti, se také více objevují zmínky v médiích. Bulvární noviny využívají této tematiky, aby získaly více čtenářů, ale někdy nedomýšlí už následky, které to může mít na celou komunitu LGBT nebo jejich členy. Transsexualita je stále v dnešní době kontroverzním tématem a média šokují a vzbuzují rozruch, aby přinesla přínos především sobě. Například článek zveřejněný v Lidových novinách, autorem Romanem Jochem, označuje transgender osoby jako ideologii, která se přičí všem přirozeným právům (JOCH, R., 2019). Nutné podotknout, že Roman Joch, který se pokládá za konzervativce, je známý svými výroky proti genderu nebo homosexuálům (POLÁK, M., 2019). Na Slovensku se prostřednictvím natočené reportáže z Pride pochodu²⁸ mladá reportérka ptá účastníků na témata, jako například kolik existuje pohlaví apod. Ve své reportáži nemá většinou ani zájem o odpověď dotazujících a pokud odpoví, tak jejich odpověď obrací a tvrdí, že se ona cítí diskriminována nebo že nejsou dostatečně tolerantní. Během dlouhé reportáže ji mnoho účastníků i upozorňuje na to, že si s ní nepřeje mluvit nebo být natáčeno. Nicméně reportérka na to vždy odvětlí, že se stydí za to, kým jsou (KULTURBLOG, 2020). Slovenský Kulturblog je spojován s politickou stranou LSNS²⁹, která je známá především jeho představitelem Marianem Kotlebou, který byl trestně stíhaný za potlačování základních lidských práv a svobod. Mladá reportérka vystupující ve videu z Pride pochodu byla předvolána na kriminální policii kvůli podezření z extremismu (VORENUS, 2020). Existuje i mnoho projektů, které fungují, aby podpořily trans osoby. Například webové stránky Trans*parent nebo Transofrum se snaží přinášet lidem procházející proměnou oporu a rady, které by měly celý proces ulehčit. Nejen odborníci, ale také členové komunity poskytují podporu mezi sebou například na sociální síti Youtube, kde vydávají videa s touto tematikou a svěřují se svým příběhem. Většinou u této formy sdílené podpory se tito jedinci nevyhnou ani vlně nadávek a hanlivých komentářů pod

---

²⁸ Akce, kdy členové i nečlenové LGBT komunity vycházejí do ulic

²⁹ Ludová strana Naše Slovensko

videi. Aktuálně nejnovější projekt, který byl zveřejněn 14. 2. 2020 s názvem „Visible: Out on Television“, je minisérie dokumentů, které přináší výpovědi slavných členů LGBT komunity, kteří se svěřují se svými zkušenostmi (APPLE INC, 2020). Sociálně sítě jsou dalším prostorem, kde se může šikana vůči transsexuální menšině projevit, a mnohokrát se násilníci touto formou šikany vyhnou jakékoliv odpovědnosti.

7. Transsexualita a sport

Mnoho trans osob se před zahájením proměny věnují sportu. Někteří svou vášeň ke svému koníčku opustí, ale někteří u něj chtějí zůstat. Pokud se jedná o běhání pro sebe v lese, tak se nikdo v okolí nebude bouřit. Ve sportovním prostředí se projevuje problematika genderu více než obvykle. Zde by se dalo poukázat na teorii genderových skel, ve které Sandra Bem poukazuje na genderové stereotypy, které se vytvořily ve společnosti. Teorie poukazuje na rozdíly mezi muži a ženami, ale také poukazuje na diskriminaci sexuálních menšin. Transsexuálové nezapadají ani do jedné „škatulky“ pohlaví, a to je pro společnost a vytvořené stereotypy velkým kontroverzním tématem, které v lidech vyvolává mnoho otázek v tom, co je správné a co je možné (CURRAN, D., J., RENZETTI, C., M., 2003, s. 103). Nicméně vrcholový sport je více na očích a lidé si odlišností všímají. Transsexuální vrcholoví sportovci jsou velmi často terčem negativních názorů na jejich působení na vrcholu jejich sportovního odvětví. Tato kapitola by měla představit další oblast, která je pro ostatní běžnou záležitostí, kdy jsou transsexuální jedinci diskriminováni v tom, co chtějí dělat nebo dělají. Toto téma je do práce zařazeno z důvodu ohlasů široké veřejnosti na transsexuální sportovce a jejich zapojení do vrcholového sportu. Transsexuálové ve sportu vyvolávají velké pochyby a mnoho otázek, to může mít vliv na jejich životy a zapojení se do společnosti.

Mnoho transsexuálů svou minulou identitu tají, ale u sportovců, kteří podstupují antidopingové testy, se většinou jejich identita skrýt nedá. Antidopingové testy jsou krajní možností, jak zjistit, že dotyčný je transsexuál. U většiny sportovců je jejich vzhled také patrný na první pohled. V této fázi je také důležité rozlišovat, zda se jedná o trans ženy nebo trans muže. Mezinárodní Olympijský výbor v roce 2016 rozhodl, že transsexuální muži (FtM) mohou soutěžit s muži bez omezení. U transsexuálních žen musí být prokázána rok před prvním startem určitá hladina testosteronu. Zde můžeme vidět také vytváření rozdílů mezi trans muži a trans ženami. Hlavním důvodem, proč se dělají tyto rozdíly, jsou muskulatury těl, kdy kritici tvrdí, že trans ženy se celý život připravovaly v roli muže, a tudíž to není spravedlivé (KREJCAR, J., 2019). Další kategorií, která je označována jako neetická, jsou sextesty. Tyto testy se dříve prováděly během olympijských her na základě předešlých zkušeností, kdy sportovci podváděli tak, že užívali hormony, které jim pomohly k lepšímu výkonu. V roce 1996 byla tato povinnost přenesena na národní olympijské

výbory a tím se i zvýšily obavy, co se týče věrohodnosti těchto testů. Do povědomí veřejnosti se toto testování dostalo před Olympiádou v roce 2012, kdy se jednalo v případě jihoafrické závodnice na 800m, zda bude moci závodit se ženami. Tyto pochyby se velmi často vyskytnou, pokud daný sportovec začne ohrožovat dlouholeté rekordy nebo se například ženské výkony přibližují k těm mužským (FRISHMANN, P., 2012).

Vlna kritiky se snesla i z vlastních řad LGBT komunity. Dlouholetá protagonistka práv homosexuálů, a také skvělá bývalá tenistka Martina Navrátilová, se staví proti transsexuálním ženám ve sportu. Sama Martina žije s ženou a vychovávají spolu dvě dcery. Nechala se slyšet, že trans ženy ve sportu podvádí. Ve svém příspěvku, který sdílela, uvedla: „*Je to šílené, podle mě je to podvádění. Jsem ráda, když mohu podpořit transsexuální ženu v jakékoliv podobě, kterou upřednostňuji, ale nebyla bych ráda, kdybych proti ní měla hrát. Nebylo by to fér.*“ (KREJCAR, J., 2019). Na její názory reagovalo nejen mnoho transsexuálních sportovců, ale také organizace za práva LGBT komunity. Například organizace Stonewall³⁰ uvedla, že sport by měl být otevřen pro všechny a je tedy na klubech, aby zvážily možnosti, které umožní účast všech, bez jakýkoliv rozdílů. Další organizace se k názorům Martiny Navrátilové vyjadřují s otázkami, proč tyto ženy tedy nestojí na stupních vítězů, když mají takové výhody (KREJCAR, J., 2019). Navrátilová se po nátlaku kritiky omluvila, ale podotkla, že by se měly alespoň začít řešit podmínky rovnosti (AKO, D., 2019). Na Martinu Kratochvílovou reagovala i transsexuální házenkářka z Austrálie. Řekla, že lidé, kteří neprošli změnou pohlaví, o tom nic neví a nemohou to pochopit. Nad tématem transsexuálních sportovců se zamyslel i profesor Western Sydney University David Rowe, který vnáší myšlenku, zda mají tyto ženy genetickou výhodu či nikoliv. Také se zamyslí nad možností zneužití tranzice k tomu, aby se muži dostali do vrchovolatého ženského sportu. Dále tvrdí, že by se lidé neměli kvůli tomu uchýlovat k transfobii (KREJCAR, J., 2019). Sharron Daviesová³¹ se naopak přiklání k názoru Martiny Navrátilové a říká, že transsexuální ženy prošly pubertou jako chlapci, a tudíž měly úplně jiný vývoj než běžné dívky. Tvrdí, že jejich vývoj a tvorba muskulatury byl podpořen mnohem více testosteronem a je to tudíž

---

³⁰ LGBT organizace

³¹ Bývalá úspěšná plavkyně

nespravedlivé (SKY NEWS, 2019). K pocitu nespravedlnosti se také přiklání soupeřky, které čelí v závodě transsexuálům. Na amerických středoškolských hrách obsadily první dvě místa transsexuální dívky. Jedna jejich soupeřka se vyjádřila, že je to velmi demoralizující a závod je předem rozhodnutý (KRUPKA, J, 2019).

Jednou z významných postav v oblasti sportu a transsexuální problematiky byla sportovkyně Zdena Koubková v období 1. republiky. Získala několik titulů z mistrovství světa a především několik světových rekordů. Ačkoliv veškeré tituly a rekordy získala jako plnohodnotná žena, tak ji byly odebrány a její výkony byly odebrány z historických tabulek po změně pohlaví. Celá situace není vnímána, jako úspěch, ale vzpomíná se na něj jako na „skandál Koubková“ (KOVÁŘ, P., 2017). Díky tranzici přišel úspěch pro Chrise Mosiera, který si již jako transsexuální muž plní svůj sen, díky sportu. Chris je transsexuální muž (FtM) a díky odhodlanosti a tvrdému tréninku se dostal do americké reprezentace. Jeho hlavní disciplínou je duatlon, který není sice olympijskou disciplínou, ale pokusí se nominovat v triatlonu již na olympijské hry v roce 2021. „*Nemohu se dočkat toho, až jednou uvidím závodit transgender sportovec na olympiádě. Bude to pro mě hodně silný okamžik,*“ tvrdí Chris (VAVRDA, A., 2016).

Britský výzkum z roku 2016 na základě získaných informací zjistil, že většina transsexuálních lidí má negativní zkušenost poté, co se chtěli účastnit sportovních akcí. Tento výzkum také ukázal, že není prokázáno, že by měli transsexuální sportovci nějaké výhody oproti svým soupeřům a tudíž není přímý důkaz, že by diskriminovali jiné účastníky. Také je zde upozorňováno, že je samozřejmostí, že je velký prostor ve výzkumech, které tyto informace získávají (JONES, B.A., ARCELUS, J., BOUMAN, W.P. et al, 2017). Ačkoliv existuje výzkum, který tvrdí, že většina Američanů je proti začlenění transsexuálních lidí do sportu, zjistilo se, že tento výzkum byl postaven tak, aby byly odpovědi směřovány k požadovanému výsledku, tedy k tomu, že lidé odporují zapojení transsexuálů do sportovních akcí. Článek, který píše o mezeře tohoto výzkumu, také poukazuje na metody, které bigotisté používají, aby dotazované vedli k odpovědi, kterou potřebují. Mezi tyto metody patří například, že neřeknou celý příběh daného sportovce, vymyslí si fakta, předávání skutečností a podstrkování slov (např. není o čem diskutovat apod.) (WEBB, K., 2019).

8. Výzkum transsexuality

Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, je velmi obtížné zmapovat tuto menšinu, a to proto, že lidé buď se svou pravou identitou nevyjdou na veřejnost anebo tají svou minulost. Nicméně existují některé studie, které pracují se vzorkem lidí z této menšiny, aby přiblížily některé údaje o životě transsexuálů. V těchto dokumentech se nejvíce autoři zaměřují na diskriminaci, násilí a obtěžování nebo zdraví těchto lidí. Tato kapitola by měla být shrnutím, jaké životy a jaká úskalí mají trans lidé ve svých životech skrze čísla a statistiky, které byly získány prostřednictvím výzkumu v rámci EU, ale i české organizace Trans*parent³² zabývající se trans komunitou. Výzkum pod záštitou organizace Trans*parent použila výpovědi 396 osob, aby přiblížila informace o životě transsexuálů. Tato práce je výjimečná právě z hlediska zaměření pouze na transsexuály. Cílem bylo také to, aby se odklonily od medicínského hlediska této tematiky a nastínily i jiná odvětví skrze obavy a přání dotazovaných.

Výzkum byl zaměřený na všechny transsexuály, a proto je důležité si uvést sociodemografické složení všech respondentů. Více jak polovina respondentů (56,8 %) se označila za FtM nebo muže, necelých 30 % se označilo za MtF nebo ženu a 7 % respondentů se charakterizovala jako nebinární³³ osoby. Zbýlých 5 % se označilo buď za nebinární trans ženu/ muže nebo zvolili odpověď „jiná“. Většina respondentů měla 17 až 35 let, a tak byl vyhodnocen průměrný věk zhruba 26 let. Respondenti uvedli, že si svou genderovou identitu začali uvědomovat kolem 13 roku života. Přičemž průměrný věk je vyšší u žen, a to o dva roky. Zajímavé jsou také odpovědi, jak tyto osoby vnímají svou transgender identitu. Necelých 50 % respondentů transsexualitu vnímá jako vrozenou vadu nebo poruchu. Necelých 40 % odpovědělo, že to vnímají jako bod na škále genderového spektra. Více jak 5 % ještě odpovědělo, že to vnímá jako psychické onemocnění nebo poruchu. Zajímavou odpovědí, kterou uvedlo 4,5 % bylo, že to vnímají jako přirozenou věc a součást charakteristiky člověka.

---

³² Organizace, která prosazuje přijetí a pochoepní trans osob z hlediska společenského i legislativního.

³³ Označení, které používají osoby, které se neztotožňují s kategorií muže nebo ženy (v literatuře nahrazen také pojmy genderfluid nebo agender) (TRANSPARENT, 2019).

Další část výzkumu se týkala otázek, jak se žije trans lidem v České republice. Zhruba jedna třetina odpověděla, že se zde necítí dobře a zbylé dvě třetiny odpověděly, že se zde cítí dobře. Nejvíce spokojené jsou ženy (téměř 80 %) a lidé, kterým je 30 a více let. Nejméně bezpečně se cítí lidé do 19 let. V této části se mohli také respondenti rozepsat o tom, proč se jim v ČR žije špatně. *Nadpoloviční část (konkrétně 152 odpovědí, tj. 54 %), se týkala přístupu druhých lidí v rámci společnosti neuznávající škálu identit, jejich neinformovanosti, nepochopení, patologizace trans lidí, stereotypů, předsudků až sociálního vyloučení, diskriminace nebo šikany. Byl zmiňován rovněž nezájem médií, konzervativní politici či stereotypní zobrazování trans lidí v médiích, chování úředníků, problémy s passingem, vhodným oblečením, nechtěná pozornost nebo misgendering* (TRANSPARENT, 2019, s. 14). Tato zjištění ukazují na nedostatečnou informovanost široké veřejnosti o problematice transsexuality. Respondentům by se lépe žilo v České republice, kdyby nebyla nutná sterilizace, bez které se nemůže dokončit úřední změna pohlaví, dále pak formy rodných čísel, které rozlišují pouze ženy a muže. Jedna z odpovědí respondentů také narážela na to, že lidé dotyčného hodnotí podle toho, co je „normální“. Také v této části respondenti upozorňovali na neinformovanost doktorů o genderu. Velké komplikace tvoří pro respondenty návštěvy veřejných míst jako například koupaliště nebo toalety. Procentuálně (přes 50 %) nejvíce negativ respondenti vidí v přístupu lidí v jejich okolí (TRANSPARENT, 2019, s. 15). Z těchto odpovědí vyplývá, že velkým nekomfortem pro transsexuální osoby je pohyb na veřejných prostranstvích, kde jsou nejvíce na očích a dostávají se do konfrontace s lidmi. Negativní aspekty, které byly zmíněny výše, vnímají nejhůře věkové kategorie do 19 let, ale hned vzápětí jsou i trans lidé do 29 let. I když nejméně negativně to vnímají lidé starší 30 let, tak i přesto je míra negativity vysoká (TRANSPARENT, 2019, s. 19).

Dalším sledovaným tématem bylo, jak k trans osobám přistupovalo během i mimo tranzici jejich okolí. Na samém vrcholu tohoto pomyslného žebříčku, kde respondenti hodnotili, jak byli spokojeni s přístupem, ohodnotili nejlépe podpůrné skupiny mimo ty u sexuologa/sexuoložky (92,2 %). Na druhém konci tohoto hodnocení byla například nízká spokojenost s dostupností hormonů nebo s přístupem ze strany úředních zástupců. Pouze v případě přístupu rodičů vůči tranzici jsou více spokojeni muži než ženy (TRANSPARENT, 2019,

s. 25 - 26). Další otázka se týkala coming outu³⁴ a reakce z okolí trans lidí. Nejlépe na tento moment reagují kamarádi (73 %) a více jak 60 % mají také partneri a partnerky. Nejvíce negativní jsou v tomto bodě matka a otec. Ve vztahu s partnerem nebo partnerkou se setkávají s větším pochopením muži než ženy s rozdílem necelých 20 %. Zajímavé je rozložení odpovědí na otázky, jak jsou respondenti otevření vůči svému okolí ohledně své identity. Respondenti, kteří jsou více otevření vůči svému okolí, jsou většinou ti, kteří po svém coming outu měli pozitivní zkušenosti s reakcí okolí (TRANSPARENT, 2019, s. 30).

Významným tématem ve výzkumu byla rovněž diskriminace a šikana, o kterých jsem v dřívějších kapitolách. Zhruba jedna třetina sledovaného výzkumu (28 %) respondentů uvedla, že se nemusela potýkat s diskriminací nebo šikanou. Zbylí respondenti uvedli, že museli čelit takovému chování. Znepokojující je, že nejčastěji (v ¼ případů) se s takovýmto typem chování setkávali u odborníků (lékařů nebo psychologů). Další případy, kdy se museli potýkat s tímto chováním, se děly ve školách nebo na veřejných místech (bary, veřejné WC apod.) (TRANSPARENT, 2019, s. 32). To opět poukazuje na to, že společnost je nejen málo informovaná, ale také to, že lidé v této společnosti jsou spíše odkolováni těmito lidmi. Opět to potvrzuje také to, že co je ve společnosti jiné, tak v lidech vzbuzuje spíše obavy a snaží se před těmito lidmi chránit, byť je to i formou diskriminace nebo šikany.

Další část výzkumu se věnovala obavám, které mají trans lidé nejčastěji. Nejvíce odpovědi se týkalo obav z reakce okolí (posměch, šikana, ztráta blízkých nebo práce). Dále pak vysoké procento lidí má obavy ze samotné operace, zda se zákrok vydaří a budou s výsledkem spokojeni. Další obavy zahrnovaly také nepřijetí a nezačlenění do společnosti, obavy z nedostatku hormonů a zdravotnické péče, narušení partnerských vztahů nebo nutnost sterilizace (TRANSPARENT, 2019, s. 38). V nadpoloviční většině respondenti hodnotili délku etap proměny, kdy nadpoloviční většině přišla délka této fáze přijatelně dlouhá u RLT a diagnostiky. Naopak nadpoloviční většina odpověděla, že je příliš dlouhá doba než se dostanou před komisi schvalující změnu. Nadprůměrně hodnotili respondenti dostupnost sexuologické péče, zdravotní péče i psychologických služeb. Naopak

---

³⁴ Anglický výraz, který zastupuju v češtině rozhodnutí, kdy dotyčný řekne o své pravé identitě svému okolí (GAGNE, P., TEWKSBURY, R., MCGAUGHEY, D., 1997, s. 111)

podprůměrně hodnotí dostupnost pomůcek související s proměnou (TRANSPARENT, 2019, s. 42). V dotazníku byla také otázka, proč by byli respondenti ochotni podstoupit sterilizaci. Ve většině případů (70 %) respondenti by podstoupilo sterilizaci, aby mohli úředně dokončit změnu pohlaví. Velmi často to také dělají proto, aby byli po tělesné stránce mužem či ženou. 22 % respondentů by tuto operaci postoupila kvůli partnerovi/partnerce (TRANSPARENT, 2019, s. 46).

Poslední část výzkumu se věnovala legislativě z pohledu trans lidí. Obecná otázka, jak jsou spokojení s legislativou vůči trans lidem v ČR, měla úspěšnost padesát na padesát. *Respondentky/respondenti nejvíce souhlasili s tím, aby k úřední změně nebyl nutný rozvod nebo zrušení registrovaného partnerství a aby rodné číslo neodráželo pohlaví. Více než polovina osob rovněž souhlasila s tím, aby k úřední změně pohlaví nebyla nutná sterilizace a aby se pohlaví nemuselo uvádět v dokladech* (TRANSPARENT, 2019, s. 54). Další změny, které by respondenti uvítali v legislativě je například změna jména rovnou na finální nebo větší řízení procesu (vybrat si pořadí zákroků apod.) (TRANSPARENT, 2019, s. 58). V této otázce se také objevila odpověď: *„Do současného modelu péče by bylo potřeba zařadit proškolené sociální pracovníky, kteří mohou lidem pomoci v různých životních situacích a s integrací do společnosti. Psychologové ani lékaři tuto důležitou funkci nyní neplní.“* Tato odpověď také naráží na další oblast, která prozatím s transsexualitou není mnohdy spojována a touto oblastí je sociální práce (TRANSPARENT, 2019, s. 60).

Další výzkum, který se zabíral problematikou transsexuality, je z roku 2014 a byl vytvořen pod záštitou Evropské unie, konkrétně pod Agenturou EU pro základní práva (FRA). Tento výzkum vyšel pod názvem „Být trans osobou v EU“. *Celá zpráva Being Trans in the European Union (Být trans osobou v Evropské unii) čerpají z důkazů z průzkumu, které analyzují životní realitu 6 579 respondentů, kteří se prohlašují za trans osoby* (FRA, 2014). Výzkum byl stejně jako ten z českého prostředí zaměřen na diskriminaci, násilí, obtěžování a také na samotný trans život.

Co se týče diskriminace, tak 54 % respondentů v celé EU byli za poslední rok diskriminováni nebo obtěžováni na základě jejich genderové identity. Více diskriminováni se cítili mladí respondenti a také lidé, kteří neměli placenou práci nebo také ti, kteří svou identitu dávali více najevo. Trans osoby byly velmi často diskriminovány při hledání práce

(37 %) nebo již v získané práci (27 %). Také trans osoby, které chodily do školy nebo na univerzitu, se potýkaly s diskriminací ze strany zaměstnanců školy/ univerzity (29 %). Ve zdravotnictví a sociálních službách jsou čísla nejnižší, ale čísla kolem 20 % jsou stále alarmující (FRA, 2014, s. 4). Velmi málo respondentů nahlásilo případy diskriminace. V 62 % případů respondenti nenahlásili diskriminaci, protože si mysleli, že by se nic nestalo nebo nezměnilo. Dalším důvodem, proč lidé nehlásili případy diskriminace, je například to, že „se to stává pořád“, obavy, že nebudou bráni vážně nebo nechtěli odhalit svou genderovou identitu (FRA, 2014, s. 5).

Alarmující čísla se objevují také ve frekvenci případů násilí na trans osobách. Trans osoby jsou terčem násilí nebo obtěžování dvakrát častěji než respondenti z řad leseb, gayů nebo bisexuálů. Až 44 % trans respondentů bylo v posledních 12 měsících před výzkumem napadeno více jak třikrát. Nejčastěji bylo násilí na trans osobách fyzické nebo jim bylo vyhrožováno fyzickým násilím. V méně jak 10 % případů bylo napadení fyzické a sexuální nebo jen sexuální, které zahrnovalo i výhrůžky sexuálního napadení. Každý pátý respondent nahlásil případ motivovaný nenávistí (21 %). Případy, které nebyly nahlášené, byly z důvodu nedůvěry k policejním orgánům, nebo že s tím nic neudělají. Také měli strach z homofobie nebo transfobie (FRA, 2014, s. 8). Nejčastěji (46 %) se trans osoby potýkaly s obtěžováním na veřejných místech (ulice nebo parkoviště), 10 % pak v barech, restauracích a kavárnách. V 8 % případů byly trans osoby napadeny nebo obtěžovány u nich doma (FRA, 2014, s. 9).

Z mnoha odpovědí z řad respondentů vyplývá, že žijí v prostředí, které nemá téměř žádné informace o jejich existenci. Na základě těchto pocitů nepochopení se až 32 % respondentů vyhýbá projevování svého genderu, což se týče fyzického vzhledu a oblékání. Polovina trans osob z tohoto výzkumu se vyhýbá kvůli strachu některým místům (FRA, 2014, s. 10). Aby se respondenti cítili lépe, uvádí názory, že by potřebovali přijetí rozmanitosti genderových identit náboženskými představiteli (92 %), větší prosazování práv transgender osob (94 %), podpora ze strany veřejných osob v politice, sportu atd. (92 %) nebo opatření pro respektování ve školách (93 %) (FRA, 2014, s. 11).

Závěr

V této bakalářské práci byla přiblížena problematika transsexuality, která zahrnuje celkové chápání sebe sama u transsexuálních osob, ale také jak tyto osoby vnímá jejich okolí. Práce vymezila celý proces změny pohlaví po terapeutické, zdravotnické, ale také administrativní stránce. Větší část práce je věnována legislativě, která v mnoha případech velmi omezuje nebo diskriminuje tyto osoby. Legislativa je také velkým zásahem do osobního života transsexuálních osob. Práce je především zaměřena na úskalí, se kterými se tyto osoby mohou setkat nebo setkávají ve svém osobním, pracovním nebo veřejném životě. Do těchto úskalí patří diskriminace v pracovním prostředí, ať už jde o získání nové práce nebo přístup pracovního kolektivu v práci aktuální. Dále je zde zmíněno, s čím se lidé potýkají, pokud svou identitu odhalí veřejnosti. Především to jsou komplikace s návštěvami veřejných prostor, jako jsou například toalety. Velkým problémem pro tyto osoby je také pobyt ve vězení, která nejsou vůbec připravená na tuto menšinu. Změna pohlaví také zasahuje do osobního života, kde se lidé v tomto procesu potýkají s odmítnutím ze strany rodiny, přichází o své děti nebo musí opustit svou víru. Transsexuálové jsou také častým terčem výhrůžek, násilí, šikany nebo kyberšikany. Nicméně sociální sítě mohou být někdy i velkou oporou pro lidi procházející tímto procesem. Vznikají různé podpůrné skupiny nebo fóra, kde jsou předávány rady z řad odborníků, ale i lidí s vlastní zkušeností. Další oblastí, která je pro transsexuály velmi omezující, je sport. Například transsexuální ženy jsou díky své identitě téměř vyřazeny z možností bojovat o cenné kovy ve vrcholovém sportu a jsou terčem odmítnutí a podezření z nespravedlnosti nebo dopingu.

Výzkumy, které věnují pozornost transsexuální menšině, jen potvrzují některé obavy, které jsou zmíněny výše v textu. Mnoho transsexuálních osob skrývá svou pravou genderovou identitu jen proto, aby se vyhly posměchu, násilí, výhrůžkám nebo jen nepochopení od svého okolí. Většina těchto lidí se setkala s ponižujícím chováním při lékařských prohlídkách nebo mají strach, že některé státní orgány nepochopí jejich situaci a nepomohou jim v případě pocitu nebezpečí nebo pokud budou potřebovat pomoc. Velkým tématem je také povinná sterilizace, pokud chce mít transsexuální osoba úředně uznanou změnu pohlaví. Pro mnoho transsexuálů je to velký zásah do intimního života a mají strach, že tato operace bude mít špatné zdravotní následky. Respondenti odpovídající ve výzkumech také velmi často odpovídali, že mají pocit nepochopení z řad veřejnosti a byli

by rádi, kdyby se o transsexuální menšině více mluvilo, aby lidé pochopili, v jaké situaci se nachází a čím si musejí procházet. Pro některé transsexuály je také překážkou délka celého procesu a ocenili by kratší dobu některých etap změny pohlaví. Ve výzkumech bylo také zmíněno, že chybí proškolení sociální pracovníci, kteří by pomohli transsexuálům se zapojením do společnosti. Ve výzkumech byli ale také odpovědi, které byly pozitivní a mnoho respondentů je spokojených s výsledkem celého procesu a mají spořádaný a bezproblémový život.

Seznam použité literatury

- AION CS, 2017. *Zákon č. 115/2006 Sb., Zákon o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů* [online]. 1. 7. 2017 [vid 3. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-115#cast1>
- AKO, D., 2019. *Píchla jsem do vosího hnízda. Nevylučuji transsexuální lidi, reaguje Navrátilová na kritiku* [online]. 6. 3. 2019 [vid 28. 3. 2020]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/sport/ostatni-sporty/pichla-jsem-do-vosiho-hnizda-nevylucuji-transsexualni-lidi-reaguje-navratilova-na-kritiku.A190306_111337_In-sport-ostatni_lar
- AMNESTY INTERNATIONAL ČR, 2020. *Slovníček pojmů* [online]. [vid 4. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/lgbti/slovnicek-pojmu>
- AMO, 2011. *Ochrana práv leseb, gayů, bisexuálů a transsexuálů* [online]. [vid 3. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/01/PSS-Ochrana-práv-leseb-gayů-bisexuálů-a-transsexuálů-HRC.pdf>
- APPLE INC, 2020. *Visible: Out on Television* [online]. [vid 21. 3. 2020]. Dostupné z: <https://tv.apple.com/us/show/visible-out-on-television/umc.cmc.1zkna505r4jre6fh7mjncio0>
- BARŠOVÁ, A. Skalpel a duše. Ke změně pohlaví podle nového občanského zákoníku. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky* [online]. 2013, roč. 3, č. 1 [vid 17. 2. 2020]. ISSN 1804-8137. Dostupné z: <http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/43/49>
- BAŠTECKÁ, B., GOLDMANN, P. *Základy klinické psychologie*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-550-4.
- BUREŠOVÁ, A. Sexualita. In: NEŠPOR, Z., R. *Sociologická encyklopedie* [online]. Aktualizováno 11. 12. 2017 [vid 24. 11. 2019]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Sexualita>
- COUNCIL OF EUROPE, 2013. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv* [online]. 5. 5. 2013 [vid 23. 2. 2020]. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf
- CURRAN, D., J., RENZETTI, C., M., 2003. *Ženy, muži a společnost*. 1. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0525-2.
- ČESKÁ JUSTICE, 2018. *Transsexuálka nemůže být matkou dítěte, rozhodl německý soud* [online]. 5. 1. 2018 [vid 3. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2018/01/transsexualka-nemuze-byt-matkou-ditete-rozhodl-nemecky-soud/>
- DOBEŠOVÁ, M., 2019. *Změna pohlaví od A do Z očima transsexuála Pavla: "Faloplastika je náročná a bez záruky výsledku"* [online]. 17. 6. 2019 [vid 3. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.lui.cz/zdravi-krasa/15685-diagnostika-transsexuality-je-u-nas-silena-a-postavena-na-lzich-popisuje-sve-zkusenosti-fm-pavel>
- DOLEŽAL, T. *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva v oblasti problematiky „translidí"*. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky* [online]. 2013, roč. 3, č. 1 [vid 21. 2. 2020]. ISSN 1804-8137. Dostupné z: <http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/viewFile/44/50>
- FAFEJTA M. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Větrovany: Jan Piskiewicz, 2004. ISBN: 80-86768-06-6.

- FEINBERG, L. *Pohlavní štvanci*. Praha: G plus G, 2000. ISBN 80-86103-32-3.
- FIFKOVÁ, H. a kol. 2008. *Transsexualita a jiné poruchy identity*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1696-1.
- FRA, 2014. *Being Trans in the European Union: Comparative Analysis of EU LGBT Survey Data* [online]. [vid. 9. 4. 2020]. ISBN 978-92-9239-644-2. Dostupné z: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-being-trans-eu-comparative-0_en.pdf
- FRA, 2014. *Být trans osobou v EU: Srovnávací analýza údajů z průzkumu mezi LGBT osobami v EU* [online]. [vid 21. 3. 2020]. ISBN 978-92-9239-741-8. Dostupné z: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-being-trans-eu-comparative-summary_cs_0.pdf
- FRA, 2014. *Být trans osobou v Evropské unii* [online]. [vid. 9. 4. 2020]. ISBN 978-92-9239-741-8. Dostupné z: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-being-trans-eu-comparative-summary_cs_0.pdf
- FRISHMANN, P. K generovým aspektům sportu z pohledu letních olympijských her 2012. *Culturologia* [online]. 2012, s. 56 - 63 [vid 28. 3. 2020]. Dostupné z: https://www.journalofculture.cz/images/archiv/2_2012/Frischmann_Petr.pdf
- GAGNE, P., TEWKSBURY, R., MCGAUGHEY, D., 1997. Coming out and crossing over: Identity formation and proclamation in a transgender community. *Gender and Society*, str. 11, 478-508.
- GIDDENS, A. *Sociologie*. 2. vyd. Praha: Argo, 2013. ISBN: 978-80--257-0807-1.
- CHALUPSKÁ, L., 2014. *Transsexualita v českém právním řádu v kontrastu cizích moderních úprav* [online]. 25. 9. 2014 [vid 3. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/transsexualita-v-ceskem-pravnim-radu-v-kontrastu-cizich-modernich-uprav#pozn9>
- JANDROUREK, J. *Úvod do sociologie*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-644-5.
- JOHNS M., M, LOWRY R, ANDRZEJEWSKI J, et al., 2019. *Transgender Identity and Experiences of Violence Victimization, Substance Use, Suicide Risk, and Sexual Risk Behaviors Among High School Students — 19 States and Large Urban School Districts* [online]. 25. 1. 2019 [vid 21. 3. 2020]. Dostupné z: http://dx.doi.org/10.15585/mmwr.mm6803a3external_icon
- JOCH, R., 2019. *Translidé? Pohlaví jsou jen dvě* [online]. 10. 12. 2019 [vid 19. 3. 2020]. Dostupné z: <http://www.obcinst.cz/translide-pohlavi-jsou-jen-dve/>
- JONES, B.A., ARCELUS, J., BOUMAN, W.P. et al. Sport and Transgender People: A Systematic Review of the Literature Relating to Sport Participation and Competitive Sport Policies. *Sports Med* [online]. 2017, s. 701–716, [vid 31. 3. 2020]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s40279-016-0621-y>
- KANCELÁŘ VEŘEJNÉHO OCHRÁNCE PRÁV, 2020. Co je diskriminace? [online]. [vid 4. 5. 2020]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/diskriminace/pomoc-obetem-diskriminace/co-je-co-neni-diskriminace/>
- KAŠPAROVÁ, B., 2020. *Co je to šikana?* [online]. [vid 4. 5. 2020]. Dostupné z: <https://www.zachranny-kruh.cz/pro-verejnost/kriminalita-rizikove-chovani/sikana-a-nasili/co-je-to-sikana.html>
- KERN, H. *Přehled psychologie*. 3. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-121-2.

KOVÁŘ, P., 2017. *Příběh české rekordwoman: zákulisí největšího sportovního skandálu první republiky*. Jarošov nad Nežárkou: Pejdlova Rosička. ISBN 978-80-906569-2-5.

KREJCAR, J., 2019. *Hrála za ženy i muže. Nevíš, o čem mluvíš, reagovala transsexuální házenkářka na kritiku Navrátilové* [online]. 19. 2. 2019 [vid. 28. 3. 2020]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/sport/ostatni-sporty/nevis-o-cem-mluvis-osocila-navratilovou-hazenkarka-predtim-hrala-za-muzskou-reprezentaci.A190218_144034_In-sport-ostatni_rkj?recommendationId=00000000-0000-5000-8000-000000000000

KREJCAR, J., 2019. *Transsexuální sportovkyně podvádí, nechtěla bych proti nim hrát, říká Navrátilová. Vyvolala kritiku* [online]. 18. 2. 2019 [vid. 27. 3. 2020]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/sport/ostatni-sporty/transsexualni-sportovkyne-podvadi-nechtela-bych-proti-nim-hrat-rika-navratilova-vyvolala-kritiku.A190217_205517_In-sport-ostatni_rkj

KRUPKA, J., 2019. *Dívčí závod vyhrály transgender sprinterky. Je to demoralizující, říká soupeřka* [online]. 26. 2. 2019 [vid. 31. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.dotyk.cz/publicistika/divci-zavod-v-behu-vyhraly-transgender-sprinterky-ostatni-zavodnice-se-brani-20200226.html>

KULTURBLOG, 2020. *Boli sme na košickom PRIDE 2019* [online]. 10. 12. 2019 [vid 19. 3. 2020]. Dostupné z: <https://kulturblog.sk/kultura/boli-sme-na-kosickom-pride-2019/>

KUPKA, P., 2014. *Administrativní změna pohlaví aneb transsexualita v právu* [online] [vid 17. 2. 2020] Dostupné z: https://is.muni.cz/th/ay88d/diplo_pavel_kupka.pdf

LAMB, B. *Biography of Lili Elbe, Pioneering Transgender Woman*. In: ThoughtCo [online]. 14. 10. 2019 [vid. 1. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.thoughtco.com/lili-elbe-biography-4176321>

LEITNEROVÁ, J., 2017. *#jsemtrans: Čeští trans lidé odhalují své tváře* [online]. 31. 3. 2017 [vid 21. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.hatefree.cz/blo/hf-zpravy/2061-jsem-trans>

LIPPA, A., R. *Pohlaví: příroda a výchova*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1719-2.

M. MAREŠOVÁ, M a WEISS, P., 1998. *Několik poznámek k problematice transsexualismu. Československá psychologie* [online]. roč. 42, č.4 , s. 306 – 312. ISSN 0009-062X. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:5b63e032-420f-11e1-1431-001143e3f55c?page=uuid:5b63e046-420f-11e1-1431-001143e3f55c>

MARKOVÁ, D., 2001. *Hidžra – třetí pohlaví v Indii* [online]. 5. 12. 2001 [vid. 8. 3. 2020]. Dostupné z: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/2001/cislo-12/hidzra-ndash-treti-pohlavi-indii.html>

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR, 2015. *NOZ* [online]. [vid 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/rodinne-pravo/obecne>

NATIONAL CENTER FOR TRANSGENDER EQUALITY, 2016. *Transgender People and Bathroom Access* [online]. 10. 6. 2016 [vid 19. 3. 2020]. Dostupné z: <https://transequality.org/issues/resources/transgender-people-and-bathroom-access>

Nový občanský zákoník. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN:978-80-7208-920-8.

OTÁHALOVÁ, L., 2011. *Sexuální menšiny a násilí z nenávisti: to se nás netýká?* [online]. 2. 12. 2011 [vid 21. 3. 2020]. Dostupné z: <https://zpravodaj.genderstudies.cz/cz/clanek/sexualni-mensiny-a-nasili-z-nenavisti-to-se-nas-netyka>

- PAVLICA, K. a kol., 2019. *Obavy a přání trans lidí* [online]. [vid. 1. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.transparentprague.cz/vysledky-vyzkumu-2018>
- PECHOVÁ, O., 2011. *Transsexuální a transgender lidé na trhu práce* [online]. 2. 12. 2011 [vid 19. 3. 2020]. Dostupné z: <https://zpravodaj.genderstudies.cz/cz/clanek/transsexualni-a-transgender-lide-na-trhu-prace>
- PETIŠKA, E., *Staré české báje a pověsti: Heraklés* [online]. [vid. 24. 11. 2019] Dostupné z: <http://londynska.cz/plany/201403110932eduard-petiska-stare-recke-baje-a-povesti.pdf>
- PITOŇÁK, M., 2018. *Mapa podpory rovnosti manželství v Evropě* [online]. 7. 3. 2018 [vid. 18. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.queergeography.cz/sexualni-obcanstvi/mapa-podpory-rovnosti-manzelstvi-evropa/>
- PITOŇÁK, M., 2018. *Práva trans lidí v Evropě (požadavek sterilizace)* [online]. 19. 11. 2018, [vid. 18. 02. 2020]. Dostupné z: <https://www.queergeography.cz/sexualni-obcanstvi/prava-trans-lidi-v-evrope-pozadavek-sterilizace/>
- POLÁK, M., 2019. Gender neexistuje, vypálil Roman Joch a nastoupila na něho mladá feministka. Ta to ale hned sama schytala [online]. 2. 1. 2019, [vid. 5. 5. 2020]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Gender-neexistuje-vypalil-Roman-Joch-a-nastoupila-na-neho-mlada-feministka-Ta-to-ale-hned-sama-schytala-565316>
- RAYPOLE, C., 2016. *How Bathroom Discrimination Puts Trans People at Risk* [online]. 8. 6. 2016 [vid 19. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.goodtherapy.org/blog/how-bathroom-discrimination-puts-trans-people-at-risk-0608167>
- ŘÍČAN, P. *Psychologie*. 4. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0532-6.
- SCHMIDT R., and B. VOSS, 2000. *Archaeologies of Sexuality* [online]. [vid. 8. 3. 2020]. Dostupné z: <http://repository.umpwr.ac.id:8080/bitstream/handle/123456789/131/Archaeologies%20of%20Sexuality.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- SIOBHAN. Let's Talk About Dionysus, Genderqueer God of Partying and Pride. In: Autostraddle [online]. 16. 5. 2017 [vid. 1. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.autostraddle.com/lets-talk-about-dionysus-genderqueer-god-of-partying-and-pride-379653/>
- SKY NEWS, 2019. *Ex-Swimmer Sharron Davies on why She Opposes Transgender Athletes in Women's Sports* [online]. 4. 3. 2019 [vid. 28. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=k1a4H3KJ-fk>
- SPENCEROVÁ, T. 2003. *Jsem transd'ák!*. Praha: G plus G. ISBN 80-86103-64-1.
- STRYKER, S., WHITTLE S., 2006. *The Transgender Studies Reader*. New York: Taylor & Francis Ltd. ISBN: 9780415947091.
- SUDÍK, M., 2016. *Maty Dio: Rovnováhu jsem našel až v mužském životě* [online]. 16. 12. 2016 [vid 20. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.zonky.cz/zonkytimes/maty-dio-rovnovahu-jsem-nasel-az-v-muzskem-zivote/>
- Svědkové Jehovovi: 5. Kniha Mojžíšova* [online]. [vid. 1. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/knihovna/bible-online/bi12/knihy/5-Mojžíšova/22/#v5022005>
- SVOBODA, M. Problematika transsexuálních osob ve výkonu trestu odnětí svobody. *České vězeňství* [online]. 2017, s. 15- 16 [vid 19. 3. 2020]. ISSN 1213-9297. Dostupné z: https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2018/03/CV_4_2017Kompr.pdf

- ŠOLTISOVÁ, E., 2010. *Transsexualita a právní aspekty změny pohlaví* [online]. [vid 20. 3. 2020]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/90467/>
- ŠTAMBERA, J., 2015. *Osobnost smyslu zbařená Člověk a psychóza v case managementu* [online]. [vid. 8. 3. 2020]. Dostupné z: https://theses.cz/id/2jwgma/Osobnost_smyslu_zbaven_lovk_a_psychza_v_case_management.pdf
- TISCALI MEDIA, 2020. *Jaroslava Brokešová* [online]. [vid 20. 3. 2020]. ISSN 1801-5131. Dostupné z: <https://zivotopis.osobnosti.cz/jaroslava-brokesova.php>
- TRANSPARENT, 2018. *Jak začít?* [online]. [vid 3. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.transparentprague.cz/start>
- TRANSPARENT, 2019. *Slovníček pojmů* [online]. [vid. 6. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.transparentprague.cz/slovnicek>
- Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2020. Dostupné z: <https://email.seznam.cz/?hp#search/prefix%3AÚzis/25772>
- Ústava ČR; Listina základních práv a svobod. Ostrava: Sagit, 2018. ISBN:978-80-7488-289-0.
- VAVRDA, A., 2016. *Nechtěl být ženou. Nyní je americký transsexuál v reprezentaci a touží po OH* [online]. 26. 8. 2016 [vid. 31. 3. 2020]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/sport/ostatni-sporty/nechtel-byt-zenou-nyni-je-americky-transsexual-v-reprezentaci-a-touzi-po-oh.A160828_163912_ln-sport-ostatni_atv
- VEVERKOVÁ, K. 2019. Transsexuál porodil dítě a chce být veden jako otec. Zásadní spor řeší štrasburský soud [online]. 20. 5. 2019 [vid 3. 1. 2020]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/SsxW3/transsexual-porodil-dite-a-chce-byt-veden-jako-otec-zasadni-spor-resi-strasbursky-soud>
- VLÁDA ČR, 2007. *Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR* [online]. [vid 19. 3. 2020]. ISBN 978-80-87041-33-8. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/sexualni-mensiny/CZ_analyza_web.pdf
- VÝROST, J. a I. SLAMĚNÍK, 2007. *Sociální psychologie*, Praha: Grada. 2. vyd. ISBN 978-80-247-1428-8.
- VORENUS, 2020. Livia vypovedala na NAKA [online]. 1. 2. 2019 [vid 5. 5. 2020]. Dostupné z: <https://kulturblog.sk/politika/livia-vypovedala-na-naka/>
- WEBB, K., 2019. *Cracking the code of bias against transgender athletes* [online]. 3. 12. 2019 [vid. 31. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.outsports.com/2019/12/3/20993190/inclusion-sports-transgender-athletes-propaganda-mosier-patricio-telfer>
- WEISS, P. a kol., 2010. *Sexuologie*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2492-8.
- WEINGER, E., 2019. *Heteronormativity – Today's Homophobia* [online]. 15. 7. 2019 [vid. 19. 5. 2020]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=bhPSMRPIbSw>
- WHO, 2016. *International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems, ICD-10* [online]. [vid. 17. 3. 2020]. Dostupné z: <https://old.uzis.cz/cz/mkn/index.html>

WHO, 2020. *Definition and typology of violence* [online]. [vid. 2. 10. 2020]. Dostupné z: <https://www.who.int/violenceprevention/approach/definition/en/>

WINGMAN, M. Native American Indian Berdache or “Two-Spirit” Tradition. In: *Word press* [online]. 20. 12. 2013 [vid. 2. 10. 2019]. Dostupné z: <https://michaelswingman.wordpress.com/2013/12/30/native-american-indian-berdache-or-two-spirit-tradition/>

WPATH, 2012. *Standards of Care for the Health of Transsexual, Transgender, and Gender Nonconforming People* [online]. 27. 8. 2012 [vid. 1. 3. 2020]. Dostupné z: https://www.wpath.org/media/cms/Documents/SOC%20v7/Standards%20of%20Care_V7%20Full%20Book_English.p